ORTODOKSİA

Her ay neşr olunan

AHLAKÎ VE DİNİ RESALE

Müdir Mes'ul : Meletios Lukakis

Mahal idare: Fener Rum Patrikhanesi

Ἔτος Δ΄ 31 Μαΐου 1929 Τεῦχος 41ον

ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΗΘΙΚΟΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΝ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΚΑΙ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ
† Ο ΧΡΙΣΤΟΥΠΟΛΕΩΣ ΜΕΛΕΤΙΟΣ

ΑΡΧΙΣΥΝΤΑΚΤΗΣ
ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΑΝΤΩΝΙΑΔΗΣ
Καθηγητὴς Ἱ. Θεολογ. Σχολῆς Χάλκης

ΤΟ ΧΑΡΙΣΜΑ ΤΩΝ ΓΛΩΣΣΩΝ Ἢ ΤΗΣ ΓΛΩΣΣΟΛΑΛΙΑΣ

Ἡ πραγματικότης καὶ συχνότης τοῦ χαρίσματος τούτου ἐν τῇ Ἀποστολικῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ ἔτι ὕστερον εἶναι οὕτως ἀσφαλῶς μεμαρτυρημένη ἀπό τε τῶν βιβλίων τῆς Κ. Διαθήκης καὶ ἀπὸ τῆς μετέπειτα ἐκκλησιαστικῆς φιλολογίας, ὥστε οὐδὲ ἐλαχίστη ἀμφιβολία δύναται νὰ ὑπάρχῃ περὶ τοῦ γεγονότος αὐτοῦ, μόνον δὲ περὶ τὴν ἐκδοχὴν καὶ ἐξήγησιν αὐτοῦ εἰσχωρεῖ τις ἀμφισβήτησις. Μία ἀρχαία καὶ εὐεξήγητος παρεκδοχὴ εἶναι ὁ εἰς μόνους τοὺς **Ἀποστόλους** περιορισμὸς τοῦ χαρίσματος ὡς ὀργάνου καὶ μέσου τῆς διευκολύνσεως τοῦ θείου κηρύγματος παρὰ τοῖς διαφόρων γλωσσῶν λαοῖς τῆς ὑφηλίου, καὶ εἰς τὴν παρεκδοχὴν ταύτην ὀφείλεται καὶ αὐτὸ τὸ γεγονός, ὅτι ἡ ἐπ' Ἐκκλησίας κατ' ἰδίαν ἀναγινωσκομένη γνωστὴ περικοπὴ τῶν Πράξεων περὶ τῆς καθόδου τοῦ Ἁγίου Πνεύματος κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς, ἀντὶ τῆς γραφῆς τῶν συνεχῶν κειμένων ἦσαν **ἅπαντες** (δηλ. οἱ **μαθηταὶ** ἢ **πιστοὶ**) ὁμοθυμαδὸν ἐπὶ τὸ αὐτό, εἰσήχθη ἡ γραφὴ **ἅπαντες οἱ Ἀπόστολοι.** Ὅτι δὲν πρόκειται περὶ μόνον τῶν Ἀποστόλων, ἀλλὰ **περὶ τοῦ συνόλου τῶν ἤδη πεπιστευκότων,** καταφαίνεται πρὸς τῇ ὅλῃ ἀφηγήσει καὶ ἐκ τῆς

ἀμέσως ἀκολουθούσης ὁμιλίας τοῦ Πέτρου καὶ ἐκ τῆς ἐπαναλήψεως τοῦ αὐτοῦ γεγονότος καὶ βραδύτερον καὶ ἐπὶ ἄλλων πιστευόντων (10, 44-46. 11, 15. 19, 6. πρβλ. καὶ 1 Κορ. 12, 28. 14, 2-28) καὶ ἐξ ὅσων αὐτὸς ὁ Κύριος ἐν τῷ γνωστῷ τέλει τοῦ Μάρκου (16, 17) λέγει ρητῶς, ὅτι σημεῖα ἐπακολουθήσει τοῖς πιστεύσασιν, ἐν τῷ ὀνόματί μου δαιμόνια ἐκβαλοῦσι, γλώσσαις λαλήσουσι **καιναῖς,** τουτέστι **γλώσσαις ἑτέραις, μὴ ἤδη οἰκείαις αὐτοῖς καὶ εὐχρήστοις.**

Ἀλλοία καὶ ὡς ἐπιστημονικωτέρα μάλιστα παρουσιάζεται ἡ ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις ὑπὸ ἄλλως οὐ τῶν τυχόντων προταθεῖσα ἐξήγησις, ἢ μᾶλλον ἐντελὴς παρεξήγησις τοῦ πράγματος, καὶ πρῶτον ὅτι ἡ γνωστὴ τῶν Πράξεων ἀφήγησις, ἀφήγησις ὀφειλομένη εἰς τὸν κάλαμον τοῦ Λουκᾶ, ἀκολούθου καὶ πιστοῦ μαθητοῦ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, δὲν ἀνταποκρίνεται δῆθεν πρὸς τὴν φύσιν τοῦ ἄλλως ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ Παύλου (1 Κορ. 14,2-28) γνωστοῦ γεγονότος, καὶ δεύτερον ὅτι ἡ λέξις **γλῶσσα** (ἑβραϊστὶ lashon, χαλδαϊστὶ lishan) ἐν τῇ ἐν λόγῳ φράσει **γλώσσῃ** ἢ **γλώσσαις λαλεῖν** δὲν σημαίνει τὸ λεκτικὸν ἰδίωμα, τὴν διάλεκτον, ἢ τὴν ἰδιαιτέραν ὁμιλίαν ἑκάστου λαοῦ, ἀλλὰ τὸ **ὄργανον** τῆς ὁμιλίας. Βεβαίως ἡ λέξις **γλῶσσα** ἑλληνιστί τε καὶ ἑβραϊστὶ ἢ χαλδαϊστὶ δύναται νὰ σημαίνῃ καὶ τοῦτο, ὡς καὶ πᾶν ὁπωσδήποτε ὁμοιάζον πρὸς τὸ ὄργανον τῆς ὁμιλίας, καὶ αὐτὴν **τὴν φλόγα,** καὶ αὐτὸν τὸν ὅρμον ἢ **κόλπον** ἐν τῇ θαλάσσῃ· ὅτι ὅμως ἡ ἐν ταῖς Πράξεσιν ἀφήγησις τοῦ Λουκᾶ παραμορφοῖ τὴν φύσιν τοῦ χαρίσματος, ὅπως νοεῖται ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου αὐτοῦ, τοῦτο εἶναι ἁπλῆ καὶ εἰκαία διαβεβαίωσις.

Ἐν ταῖς Πράξεσιν ἐξιστορεῖται ἁπλούστατα τὸ γεγονὸς τῆς κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην καθόδου τοῦ προεπηγγελμένου καὶ ἀναμενομένου Ἁγίου Πνεύματος ἐπὶ τοὺς εἰς τὸ αὐτὸ συνηγμένους μαθητὰς τοῦ προαναληφθέντος Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, πῶς δηλ. ὑπὸ σημεῖά τινα αἰσθητὰ ταῖς αἰσθήσεσι τῆς **ἀκοῆς** καὶ τῆς **ὁράσεως** συνετελέσθη τὸ γεγονὸς αὐτό, πῶς μὲν δηλ. αἴφνης ἐγένετο ἐκ τοῦ οὐρανοῦ **ἦχος ὥσπερ** φερομένης πνοῆς βιαίας, πῶς δὲ ὤφθησαν γλῶσσαι (=**γλωσσοειδεῖς φλόγες) ὥσπερ πυρὸς** διαμεριζόμεναι αὐτοῖς καὶ ἐφ' ἕνα ἕκαστον καθήμεναι, καὶ πῶς πλησθέντες ἅπαντες Πνεύματος Ἁγίου ἤρξαντο λαλεῖν **ἑτέραις γλώσσαις,** κατὰ τὴν ἐπ' αὐτοὺς ἐπενέργειαν τοῦ θείου Πνεύματος («καθὼς τὸ Πνεῦμα ἐδίδου αὐτοῖς ἀποφθέγγεσθαι») εἴς τε τὸ **γλωσσικὸν ἰδίωμα** τῆς ὁμιλίας αὐτῶν καὶ **εἰς τὴν οὐσίαν** ἢ τὸ **περιεχόμενον** αὐτῆς, εἰς ὅσα δηλ. ἔλεγον **ἀνυμνοῦντες τὰ μεγαλεῖα τοῦ Θεοῦ** (στίχ. 6. 8. 11).

Καὶ τοιοῦτον ἦτο **ὡς πρὸς τὴν οὐσίαν** τὸ χάρισμα **τῶν γλωσσῶν** ἢ τῆς **γλωσσολαλίας,** τὸ ἐν ξέναις μὲν γλώσσαις, ἀλλὰ τὸ **ἀνυμνεῖν**

τὰ μεγαλεῖα τοῦ Θεοῦ, ὥς τις **ὑμνῳδία** ἢ **ὑμνολογία τοῦ Θεοῦ,** καὶ δὴ ὑμνολογία **ἔνθους καὶ μεγαλειώδης,** τὸ κοινὸν ἀνθρώπινον ὑπερβαίνουσα, ὡς μὴ κατὰ ἄνθρωπον ἁπλῶς ἀπαρτιζομένη, ἀλλὰ συνυφαινομένη ἐπιπνοίᾳ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Τὸ τοιοῦτον δύναται βεβαίως νὰ παρασταθῇ ἐπὶ τὸ ποιητικώτερον ὡς τοῦ Θεοῦ αὐτοῦ ἢ τοῦ Θείου Πνεύματος παρέχοντος τὴν ὕλην καὶ κινοῦντος τὴν γλῶσσαν εἰς τὸ ἐν ὕμνοις ἐξαίρειν τὰ θεῖα μεγαλεῖα (πρβλ. Ψαλμ. 39, 4. 125, 2. Πράξ. 2, 26. Φιλ. 2, 11), ἀλλ' ὃ ἐνέχει θαυμάσιον καὶ ἐκπλῆτον, καὶ δυνάμενον νὰ χρησιμεύσῃ ὡς **σημεῖον τοῖς ἀπίστοις** εἶναι τὸ καὶ **ἑτερογλώσσως** κατὰ περιστάσεις ἐκφέρεσθαι (1 Κορ.14,21-22). Ἐπειδὴ ὅμως τὸ ἰδιαζόντως ἐξαίσιον καὶ θεσπέσιον ἐν ταῖς ὑμνῳδίαις ταύταις δὲν ἦτο μόνον τὸ ξενόγλωσσον αὐτῶν, διὰ τοῦτο εἰς τοὺς ἐκ τῶν ἀκροατῶν τυχὸν εἰδήμονας τοῦ ξένου ἐκείνου γλωσσικοῦ ἰδιώματος μόνη ἡ ἁπλῆ γνῶσις τοῦ σημαινομένου τῶν ἐπὶ μέρους λέξεων δὲν ἤρκει πάντοτε πρὸς κατανόησιν τῆς ὅλης οὐσίας καὶ συναρμογῆς τῆς θεσπεσίας ὑμνῳδίας, ἕνεκα τῆς ἰδιαιτέρας αὐτῆς, ὅλως **πνευματικῆς** ἀρχῆς καὶ προελεύσεως, καὶ διὰ τοῦτο πρὸς κατανόησιν καὶ καρποφορίαν αὐτῆς προσαπῃτεῖτο καὶ ἰδιαιτέρα **ἑρμηνεία,** καὶ διὰ τὸν λόγον τοῦτον προέκρινεν ὁ Ἀπόστολος καὶ προτρέπει τοὺς πιστοὺς νὰ προκρίνωσι τὴν χρῆσιν ἄλλων χαρισμάτων **οἰκοδομητικῶν** ἐν ταῖς συνάξεσιν αὐτῶν, καίτοι δὲ εἴπερ τις καὶ ἄλλος εἶχε τὸ χάρισμα τῆς γλωσσολαλίας, ὅμως ἀπεῖχε τῆς χρήσεως αὐτοῦ ἐνώπιον τῶν πιστῶν (1 Κορ. 14, 2-6. 12-17. 22-32. 38 40). Οὕτως ἐξηγοῦνται ἁπλούστατα αἱ ὁπωσδήποτε εὔλογοι ἐνστάσεις, ὅσαι ἀπὸ τοῦ Ἀποστόλου θὰ ἠδύναντο νὰ προσαχθῶσι κατὰ τῆς συνήθους ἐκδοχῆς τοῦ ὀνόματος **γλῶσσα** ἐν ταῖς προκειμέναις ῥήσεσι «γλώσσαις ἢ γλώσσῃ λαλεῖν» ὡς **ξενοφώνου ὁμιλίας,** καὶ ἐκ πρώτης ὄψεως ὡς εὔλογος θὰ ἐφαίνετο ἡ ἐκδοχὴ αὐτοῦ ὡς **ὀργάνου** τῆς ὁμιλίας (=**λαλεῖν μὲ τὴν γλῶσσαν).** Ἀλλὰ τότε πῶς ἐξηγεῖται ἡ χρῆσις καὶ τοῦ **πληθυντικοῦ** ἀριθμοῦ ἐν τῇ αὐτῇ ῥήσει (γλώσσαις λαλεῖν), καὶ μάλιστα πῶς ἠδύνατο νὰ ὁμιλῇ ὁ Ἀπόστολος καὶ περὶ **γλωσσῶν τῶν ἀγγέλων,** καὶ νὰ εἴπῃ τὰ γνωστὰ ἐκεῖνα «ἐὰν ταῖς γλώσσαις τῶν ἀγγέλων λαλῶ καὶ τῶν ἀνθρώπων γέγονα χαλκὸν ἠχῶν ἢ κύμβαλον ἀλαλάζον» (αὐτ. 13, 1); Ἐν τῇ ἐκδοχῇ **γλωσσῶν σαρκίνων** καὶ **ἐπὶ τῶν ἀγγέλων,** θὰ εἴχομεν αὐτὸ τοῦτο γελωτοποίησιν τῆς ἀποστολικῆς ῥήσεως, ὄχι ὅμως καὶ ἐν τῇ ἄλλῃ ἐκδοχῇ ὡς **ὁμιλιῶν ξενοφώνων,** ἐν αἷς κάλλιστα ἠδύναντο νὰ παρασταθῶσιν ὡς ὑμνῳδοῦντες τὸν Θεὸν οἱ ἄγγελοι, ἄλλως τε καὶ πιστευόμενοι ὡς καθ' ἑκάστους **φύλακες** καὶ **προστάται** τῶν ἐπὶ μέρους λαῶν τῆς γῆς (πρβλ. Δανιήλ, 10, 13. 20-21. 12, 1).

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΩΝ ΣΑΡΔΕΩΝ

ΚΑΙ ΤΩΝ ΕΠΙΣΚΟΠΩΝ ΑΥΤΗΣ

(Συνέχεια ἀπὸ σελίδος 110 καὶ τέλος).

XI.

Ἔργα τοῦ Σάρδεων Λέοντος. 233)

α'] Ὁ ἀοίδιμος Σπυρίδων Λάμπρος ἀντέγραψεν ἐκ τοῦ ὑπ' ἀριθμὸν III, Α. Α. 6 κώδικος τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης τῆς Νεαπόλεως (φ. 112^{α}) τὰ ἑξῆς : «*Ἐπιστολὴ Λέοντος μητροπολίτου Σάρδεων*».

Ἀρχ. «ἄρτι τῆς ἑῴας διαυγαζούσης, καίτοι μὴ ὂν ἐν ἔθει· τρίτη γὰρ ἦν ἡμέρα· κριτήριον συνεκροτεῖτο· τύποι τῆς ἀγωνίας τὸ ὑπερώ (sic, μεθ' ὃ κενὸν διὰ γραμμάτων διεξεσμένον) τοῦ θείου ἱλαστηρίου ἐναπεκέκριτο».

τέλ. (φ. 113)^{α} «συγκέχυνται δὲ νόμοι καὶ θεσμοὶ καὶ χρόνιοι ἐθισμοί· ἀφανιζέσθωσαν λοιπὸν καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν γραμμάτων ἃ μόνα λοιπά».

β'] Ἐν τῷ ὑπ' ἀριθμ. 690 κώδικι τῶν ἑλλ. χειρογράφων νῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης τῶν Παρισίων εὕρηται ἐν μιᾷ μόνῃ σελίδι (108^{υ}) τὸ ἑξῆς : «*δίστιχα Λέοντος μητροπολίτου Σάρδεων*».

XII.

Σφραγὶς τοῦ Σάρδεων Ἰωάννου. (τοῦ Γ) 234)

Ὁ γνωστὸς Βυζαντιολόγος Gustave Schlumberger κατεῖχε σφραγῖδα Ἰωάννου τινὸς Μητροπολίτου Σάρδεων φέρουσαν τὴν ἐπιγραφήν :

ΚΕ Β'Θ' ΤΩ CΩ ΔΛ [Λ'(ω)] ΙΩ (άννῃ) ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗ CΑΡΔ[εων] ἢ CΑΡΔ[ων].

---

233) Ὅρα σημ. 142.—α'] ***Νέος Ἑλληνομνήμων*** ἐκδοθεὶς ἐπιμελείᾳ Κ. Δυοβουνιώτου τόμ. 18^{ος} Ἀθῆναι (1924) σελ. 221—2.—Ὅρα καὶ τόμ Α' (1904) σελ. 377, ἔνθα ἡ ἐπιστολὴ αὕτη σημειοῦται ὡς ἀποσταλεῖσα ὑπὸ Θεοδώρου τοῦ Προδρόμου «***Λέοντι Μητροπολίτῃ Σάρδεων***». — β'] Η. Omont, inventaire sonmmaire des manuscrits du supplement grec de la Bibliot. Nationale, Paris, 1883 σελ. 80. —Ὅρα καὶ Byzantinische Zeitschrift τόμ. 10^{ος} (1901) σελ. 315 ἔνθα ὁ λόγος περὶ «***δύο μέχρι τοῦδε ἀγνώστων ποιημάτων τοῦ Σάρδεων Λέοντος***».

234) Sigillographie de l'empire byzantin par Gustave Schlumberger, Paris, 1884 σελ. 254.—Βυζαντινὰ Μολυβδόβουλα τοῦ ἐν Ἀθήναις Ἐθνικοῦ Νομισματικοῦ Μουσείου ὑπὸ ***Κωνστ. Μ. Κωνσταντοπούλου***, Ἀθῆναι 1917 σελ. 39. — Ὅρα καὶ σημ. 144.

Ἡ ἐπὶ τῆς σφραγῖδος ἀπεικόνισις τοῦ ἁγίου Μιχαὴλ θέτει, κατὰ τὸν αὐτὸν Βυζαντιολόγον, τὸ μικρὸν τοῦτο μνημεῖον ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν Κομνηνῶν. Πάντως πρόκειται καθ' ἡμᾶς περὶ Ἰωάννου τοῦ Γ΄.

—Ἀναφέρεται καὶ ἕτερον μικρὸν μνημεῖον Ἰωάννου Μητροπολίτου Σάρδεων, καλῶς διατηρούμενον, τῆς ια΄ ἑκατονταετηρίδος, (καὶ πάλιν, καθ' ἡμᾶς, Ἰωάννου τοῦ Γ΄), φέρον ἐπὶ τοῦ ἑνὸς μέρους τὰ στοιχεῖα ΘΥ καὶ τὴν Θεοτόκον ἔχουσαν ἐπὶ τοῦ στήθους τὸ βρέφος ἐν δίσκῳ καὶ ἐπὶ τοῦ ἑτέρου τὰ ἑξῆς :

† ΘΚΕΒ, Θ,—ΤΩ ΣΩ ΔΟΥ—ΙΩ ΜΡΟΠΤΟ ΣΑΡΔΕ.
(=†Θ(εοτό)κε β(οήθει) τῷ σῷ δού(λῳ)Ἰω(άννῃ) Μ(ητ)ροπο(λίτῃ) Σάρδε(ων).

XIII.

Πονήματα Σάρδεων Νικηφόρου τοῦ Χρυσοβέργη. [235]

Α΄] Ἐν τῷ Cod. Ottobon. Gr. 167 (ιε΄ αἰῶνος), μεταξὺ φ. 148—161, σώζονται : «*Νικηφόρου τοῦ Χρυσοβέργει μητροπολίτου Σαρδαίων ΣΤΙΧΟΙ*» ἀνέκδοτοι.

Ὁ πλήρης τίτλος ἔχει ὡς ἑξῆς : «*Στίχοι τοῦ λογιωτάτου ῥήτορος κῦρ Νικηφόρου τοῦ Χρυσοβέργη, μητροπολίτου Σάρδεων, εἰς τὴν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου*». [236]

Ὅρα θεατὰ τῆς προφητείας τέλος
τὸ δεσποτικὸν ἐμφανές· βλέπει ὄρος,
προκείμενον νῦν ἐσχάταις ἐν ἡμέραις,
ἐν αἷς τελειοῖ χρόνον τὸν ἐνθάδε·
κύκλῳ δὲ τούτου νεφέλας συνηγμένας,
οὐκ ἐκ βάθους γῆς φυσικῶς εἱλκυσμένας,
ἀλλ' ἐξ ἀδήλων ἀτμίδων πηγνυμένας,
ὄμβρῳ βλιττούσας τὴν τεραστίαν χύσιν·
Θεὸς γὰρ αὖθις σάρκας ὡσεὶ χνοῦν βρέχει
καὶ θαυματουργεῖ μητρικαῖς ἐν ἐξόδοις,

---

[235]) Ὅρα σημ. 147. Ἐν κώδ. Σιναϊτικῷ 482 (1117) ιδ΄ αἰῶνος σ. 346α —347α εὕρηται πρᾶξις ἀνωνύμου Πατριάρχου γενομένη «μηνὶ Μαΐῳ ε΄, ἡμέρα στ΄, Ἰνδικτιῶνος ε΄» καὶ φέρουσα σὺν ἄλλοις καὶ ὑπογραφήν : ***Νικηφόρος διάκονος πατριαρχικὸς νοτάριος ὁ Χρυσοβέργης.*** Ἡ ὡς ἄνω χρονολογία συμπίπτει πρὸς τὰ ἔτη 1173, 1187, 1202. (ὅρα Μπενέσεβιτς, Ὀπισάνις κλπ. Πετρούπολις. 1911 σ. 290).

[236]) Ὁ πάλαι ποτὲ ἀντιγραφεὺς τῶν στίχων τοῦ Νικηφόρου παρουσιάζεται ἀνορθόγραφος εἰς ἄκρον. Ἀλλ' ὁ σεβαστὸς φίλος κ. Ξ. Σιδερίδης ἀντιγράψας αὐτοὺς ἐκ φωτοτυπώματος, ἀποσταλέντος αὐτῷ, ἐπέφερε τὰς ἀναγκαίας ὀρθογραφικὰς διορθώσεις εἰς τὸ κείμενον, ὅπερ καὶ δημοσιεύομεν ὡς ἀνέκδοτον κατ' εὐγενῆ αὐτοῦ συγκατάθεσιν. Τὸ βέβαιον εἶνε ὅτι πολλὴ ἀσάφεια παρατηρεῖται ἐν τοῖς στίχοις τούτοις.

ὅμοια τοῖς πρὶν Ἰσραὴλ ἐν Ἐξόδοις·
οὔκουν πετεινοὺς ὄρνιθας βρέχει πάλιν,
ἀλλὰ πτερωτοὺς τοὺς γεηροὺς δεικνύει,
καὶ τοὺς ἁλιεῖς ἁλιεύει πανσόφως
ὡς ἐν γαλήνῃ τῶν νεφῶν τῇ συστάσει·
καὶ νήχεται γοῦν χύσις ὑγρὰ ὀφρύων,
ἀνὴρ θαλασσόβιος ἐκ τεραστίου.
Πῶς ἂν τὸ θαῦμα ποικιλότερον φράσεις;
Πόκον Γεδεὼν ἐννοῶ τὴν Παρθένον,
εἰς ἣν κατῆλθε καὶ προτοῦ θεία δρόσος·
καὶ νῦν νεφῶν πύκνωσιν εἰς ταῦτα βλέπω·
ἀποστολικὰ κατάγουσαν σώματα·
φέρει δὲ κλῆσιν τοῦ Σολομῶντος κλῆσις
καὶ δυνατοὶ κυκλοῦσιν αὐτὴν ὁπλῖται
τοῖς πνευματικοῖς θυρεοῖς ὡπλισμένοι.
Πάλιν κιβωτὸς καὶ κατάπαυσις νέα
ἐξ ἀλλοφύλων οὐδαμῶς πρὸς τὴν πύλην·
εἰς τὴν Ἐδὲμ δ' οὖν ἐκ σκότους σχὼν ὀμμάτων.
Κυκλοῦσι ταύτην τῆς Σιὼν τὰ τεκνία
καὶ πνευματικαῖς συγκροτοῦσι κινύραις.
Εἴπω τὸ μεῖζον καὶ σκόπει μοι τὸν λόγον·
πάλιν τράπεζα μυστικὴ τοῦ Κυρίου,
καὶ τῶν μαθητῶν σύλλογος ταύτης πέριξ·
ποῦ δ' αὖ Ἰούδας; γνῶθι τὸν τολμητίαν·
τείνει γὰρ αὐτὸς ἐκ θράσους τοὺς δακτύλους
καὶ χεῖρα βάπτει τῇ τραπέζῃ τοῦ λόγου·
ἀλλὰ δίκην δίδωσιν εὐθὺς τοῦ θράσους
οὐκ ἀγχόνῃ μέν, ἀλλ' ὅμως ἐπαξίαν.
Τί μοι τὰ πολλά, βασιλὶς ὑπνοῖ κόρας
καὶ γνῆ(σιωπᾶ(ν)· βίβλος ἀδέτω μόνον.
Προτοῦσα ταύτην εὐλόγησον δέσποτα.

Β'] Ἐν τῷ Cod. Gr. Philol. Vindobon. 321 (ιγ' αἰῶνος), ἀγορασθέντι ἐν ΚΠόλει ὑπὸ τοῦ Αὐγούστου Busbec περὶ τὸ 1555, σώζονται **διάφοροι λόγοι** «*τοῦ ῥήτορος κυροῦ Νικηφόρου τοῦ Χρυσοβέργη*». Ἐξ αὐτῶν τρεῖς, τοὺς ἑπομένους, ἐξέδωκε τῷ 1892 ὁ Μαξιμιλιανὸς Treu μετὰ σημειώσεων καὶ πινάκων.

α'] «*Λόγος προσφωνηματικός... Ἀλεξίῳ τῷ Κομνηνῷ..* (ἀναγνωσθεὶς) *κατὰ τὴν ἑορτὴν τῆς τοῦ Τιμίου Σταυροῦ ὑψώσεως*» (1202. Σεπτεμβρίου ιδ' Σάββατον).

β'] *«πρὸς τὸν αὐτόν, ἀναγνωσθεὶς .... μετὰ παραδρομὴν οὐκ ὀλίγην τῆς ἑορτῆς τῶν Φώτων, ἐν ἔτει ,ςψι', ἡμέρᾳ ε', ἰνδικτ. ε', Λόγος ῥητορικὸς πρῶτος»* (1203, Ἰανουαρ. 6, ἡμέρα Κυριακή).

γ'] *«πρὸς Ἀλέξιον τὸν Ἄγγελον... ἀναγνωσθεὶς ὡς ἔθος τοῖς ῥήτορσιν... κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν ἁγίων Θεοφανείων μηνὶ Ἰανουαρίῳ, ἰνδικτ. ζ', ἔτει ς'ψιβ'* (1205 Ἰανουαρ. 6 ἡμέρα τρίτη).

Μετὰ τοὺς ὡς ἄνω τρεῖς λόγους ἕπονται κατὰ σειράν:

4] *Λόγος ἐγκωμιαστικὸς εἰς τὸν ἁγιώτατον πατριάρχην κυρὸν Νικήταν τὸν Μουντανοῦ, τοῦ Χρυσοβέργη κυροῦ Νικηφόρου·*

5] *τοῦ λογιωτάτου διδασκάλου κυροῦ Νικηφόρου τοῦ Χρυσοβέργη λόγος ἐξιτήριος τῷ ἐπὶ τοῦ κανικλείου κυρῷ Κωνσταντίνῳ τῷ Μεσοποταμίτῃ·*

6] *τοῦ αὐτοῦ λόγος ῥητορικὸς β' ἀναγνωσθεὶς εἰς τὸν πατριάρχην κυρὸν Ἰωάννην τὸν Καματηρὸν κατὰ τὸν ε' ἰνδικτιῶνα τοῦ ἔτους ,ςψι'·*

7] *τοῦ αὐτοῦ ἐπιστολὴ τῷ Δημητριάδος.*

8] *προγυμνάσματα διάφορα τοῦ κυροῦ Νικηφόρουυ τοῦ Χρυσοβέργη καὶ μαΐστορος τῶν ῥητόρων:*

α'] *Μῦθος ὅτι ἀναγκαστικὸν τὸ φιλόζωον·* β'] *μῦθος ὅτι οὐ δεῖ ἀντιτείνειν τῇ τοῦ Κυρῶν βίᾳ·* γ'] *μῦθος ὅτι οὐδὲν τῶν καλῶν ὁ Μῶμος ἄψογον ἀφίησι·* δ'] *μῦθος ὅτι κινδυνῶδες τὸ φθονεῖν·* ε'] *διήγημα τὸ κατὰ τὸν Ἑρμογένην·* στ'] *διήγημα τὸ κατὰ τὸν Ὀδυσσέα·* ζ'] *ἠθοποιΐα, τίνας ἂν εἴποι λόγους χριστιανὸς φιλολόγος Ἰουλιανοῦ τοῦ παραβάτου κωλύοντος τὰς Ἑλληνικὰς βίβλους ἀναγινώσκειν·* η'] *μῦθος ὅτι ἀργυρόνητος τοῖς φιλαργύροις ἡ κτῆσις μὴ συνούσης τῆς χρήσεως·* θ'] *τίνας ἂν εἶπε λόγους ὁ Ἀαρών, ὅτε τοῦ Μωϋσέως ἐν τῷ ὄρει χρονίσαντος παρεχώρησε τοῖς Ἰουδαίοις ὑπ' ἐκείνων ἀναγκασθεὶς καὶ ἐμοσχοποίησαν.*

*
* *

Τὰ ὑπὸ τὸ στοχεῖον Β ἀριθμούμενα ἔργα Νικηφόρου τοῦ Χρυσοβέργη εἶνε πάντως τοῦ ***Σάρδεων Νικηφόρου τοῦ Χρυσοβέργη.*** Διότι καθ' ἡμᾶς ὁ ῥήτωρ ἐνταῦθα Νικηφόρος ὁ Χρυσοβέργης ταὐτίζεται πρὸς τὸν ἀνωτέρω ὁμώνυμον στιχουργὸν Σάρδεων Νικηφόρον τὸν Χρυσοβέργη, ἐὰν δὲ ὁ Κρουμβάχερ (Ἱστορία Βυζαντινῆς Λογοτεχνίας τόμος Β' 127) διστακτικῶς ἐκφράζεται περὶ τοῦ ταυτισμοῦ ἀμφοτέρων, ὁ λόγος ἔγκειται εἰς τὸ ὅτι εἶχεν ὑπ' ὄψει ὄχι τὸν πλήρη καὶ ἀκέραιον τίτλον τοῦ στιχουργοῦ, ἀλλὰ τὸν ἀτελῆ, τὸν ὁποῖον ἔδωκαν οἱ περιγράψαντες τοὺς Ὀττοβονιανοὺς Κώδικας Feron καὶ Battaglini. [237])

[237]) Codices Manuscripti gr. Ottobon. Biblioth. Vaticanae Feron et Batta-

XIV.

Τρεῖς ἐπιστολαὶ Θεοδώρου Δούκα τοῦ Λασκάρεως πρὸς τὸν μητροπολίτην Σάρδεων Ἀνδρόνικον. [238])

Ἐκ τῆς τρίτης ἐπιστολῆς ἀποσπῶμεν τὰ κάτωθι, μᾶλλον ἐνδιαφέροντα :

«Σὺ δὲ πότ' ἂν ἐκ τῆς Εὐρώπης ἀνέλθῃς ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα, πότ' ἂν δὲ καὶ τὴν Θρᾴκην διελθὼν τὸν Ἑλλήσποντον διαπεράσῃς καὶ τὴν ἔσω Ἀσίαν κατίδῃς· ἐν ᾗ καὶ ἡμᾶς κατόψει, φιλούμενε, γλιχομένους προσομιλεῖν σοι τὰ συνήθη καὶ φιλικά, εἰ μή τι παρὰ τοῦ ἀέρος καὶ τῆς τοῦ κλίματος διαφορᾶς παρηλλάχθης καὶ Ἰταλικῶς διαλέγῃ καὶ ἀσυνήθως, καὶ ὅτὲ μὲν γλώσσαις βοᾷς, ὅτὲ δὲ διερμηνεύεις — τούτου γὰρ αὐτόθι, δοκῶ, πεπείρασαι — ὅτὲ δὲ καὶ τὰ τῶν ἀγγέλων ἐξαγγέλλεις μυστήρια, τὰ πόρρω τῆς ἀνθρώπων ὄντα οὐσίας· ἀλλ' εἴπερ καὶ οὕτως ὡμίλεις μεθ' ἡμῶν, στέξομέν σου τὰ βάρη· οὐ γὰρ δή που ἀγγέλλων ἐπιλαμβανόμεθ' ἀλλὰ σπέρματος Ἀβραὰμ ἐπιλαμβανόμεθ' ὁμοιοπαθεῖς ὄντες τῆς Ἀβραὰμ ἀσθενείας ἢ τῆς ἀγγελικῆς σύνοικοι πτώσεως· ἀλλ' ἴδοιμέν σε τάχιστα πολλοὺς ἡδονῆς λόγους ὁμιλήσοντες ὡς τὸ σύνηθες· οὐδὲν γὰρ εὐφραίνει ψυχὰς λόγῳ πεπαιδευμένας ὡς φίλων μυστήρια θεῖά τε καὶ ὑψηλὰ καὶ πόρρω τῆς ὕλης ὄντα καὶ τῆς παχύτητος».

---

glini, Romae 1893 σ. 95. — CXXVII Programm des Königl. Friedrichs. Gymnasiums zu Breslau, 1892. II. Wissenchaftliche Abhandlung Nicephori Chrysobergae ad Angelos orationes tres edidit **Maximilianus Treu.** — **E. Miller,** Catalogue des Manuscrits Grecs de l'Escurial, Paris 1848 σ. 201.—**Byzantinische Zeitschrift** τόμ. Α' [1892] σ. 166—167.— τόμ. ΙΑ' [1902] σημειώσεις σχετικαὶ τοῦ **Paul Mass** ἐν τῷ ἄρθρῳ του [σελ. 505—512] «Rhythmisches zu der Kunstprosa des Konstantinos Manasses»—τόμ. ΙΕ' [1906] ἄρθρον τοῦ **J. R. Asmus** [σ. 125—136] «Die Ethopöie des Nikephoros Chrysoverges uber Julians Rhetorenedikt». — τόμ. ΙΣΤ' [1907] σ. 149 ἄρθρον τοῦ **Paul Mass** : zu Nikephoros Chrysoverges», ἀναφορικῶς πρὸς τὸ ὡς ἄνω ἄρθρον τοῦ **J. R. Asmus.**

[238]) Ὅρα σημ. 149 καὶ ***Γεωργίου τοῦ Μετοχίτου*** βιβλ. Α' ἐν Novae Patrum Bibliothecae ad A. Maïo ed τόμ. 8ος Ρώμη, 1871 σελ. 98 καὶ ἑξῆς.—Theodori Ducae Lascaris Epistulae CCXVII ed. **Nicolaus Festa.** Firenze 1898 σελ. 172—176. — Ὁ αὐτὸς Λάσκαρις ἐπιστέλλων πρὸς τὸν «μητροπολίτην Φιλαδελφείας καὶ ὑπέρτιμον Φωκᾶν» ἐπιπλήττει αὐτὸν σημειῶν τὰ ἑξῆς : «ὁπόταν δὲ ὁ πανιερώτατος μητροπολίτης Σάρδεων ἐκ τῆς Εὐρώπης ἐπανέλθῃ πρὸς τὸ Ἑλληνικὸν καὶ τὴν πρὸς τὴν αὐτοῦ ἐκκλησίαν ἡμετέραν εὐφορίαν ζητήσῃ, οἶδ' ὅτι ἀξίως ἡμῶν καταμέμψηται καὶ τὴν τῆς ἁγιωσύνης σου ἀδελφότητα οὐκ ἀδελφὰ φρονοῦσαν εὑρήσει» [αὐτόθι σελ. 165, ὅρα καὶ Théodore II. Lascaris empereur de Nicèe par **Jean Papadopoulos** Paris 1908, σ. 30—31].

XV.

'Επίγραμμα ἐπιτάφιον εἰς τόν Σάρδεων Θεόδωρον Γαληνόν, ὑπὸ τοῦ μαθητοῦ καὶ διαδόχου αὐτοῦ Νικηφόρου. 239)

Ὁ κείμενος τίς ὧδε ; Ποιμήν, ὦ ξένε.
Χώρας ὁποίας ; Λυδικῆς ἐπαρχίας
τῆς Σαρδιηνῆς τῆς δε ναὶ πρωτοστάτης.
Κλῆσιν λαβὼν τὴν τίνα ; Τὴν Θεοδώρου
ἐπώνυμόν τε τῶν Γαληνῶν, ὦ ξένε.
Ὄντως Γαληνός ; Ναὶ λόγοις καὶ πρακτέοις.
Θεοῦ τὸ δῶρον τοῦτο. Καὶ καλῶς λέγεις.
Ὁ δ' ἔνθεν οὗτος, ποῖος ; Αὐτὸς καὶ πάλιν
μονότροπος. Πῶς ; Ἐν τελευταίῳ βίῳ.
Πατρίδος οἵας ; Τῆς Κωνσταντίνου, ξένε.
Γέννημα τίνων ; Εὐσεβῶν γεννητόρων.
Τραφεὶς δὲ ποῦ καὶ πῶς ; Ἐν εὐχαῖς Κυρίου.
Παιδιόθεν ; Ναὶ καὶ καθιερωμένος.
Λόγιος οὗτος, ἀλλὰ καὶ σεμνοῦ βίου.
Ὡς ὑπέρειγε. Καί γε μακαριστέος.
Πῶς ὧδε φοιτᾷ ; Προκριθεὶς ἐκ συνόδου.
Πῶς καὶ διῆξεν ; Ὡς ἱερεῦσι πρέπον.
Ὅσιος οὗτος καὶ. . . . . κία, ξένε.
Τροπαιοφόρος ἐκ μικροῦ παρεσθίων
καὶ μετριόφρων καὶ τεταπεινωμένος
πολλὰς χάριτας. . . . . ἦν πλήρης ὅλων.
Θύσας πόσον τε. . . . ; Πεντάδα χρόνων,
Αἴ, αἴ, θάνατε, τίς σε φυγεῖν ἰσχύει ;
Ὁ δ' ἱστορῶν τίς ; Θρέμμα τοῦ τεθνηκότος.
Τροφῆς ὁποίας ; Παντοδαπῆς, ὦ ξένε,
λόγων, τραπέζης, ποικίλης πανδαισίας,
τῆς γραμματικῆς καί γε τῆς τῶν ῥητόρων,
τῆς ἱστορικῆς καί γε τῆς φιλοσόφου.
Κλῆσιν λαχὼν τὴν τίνα ; Τὴν Νικηφόρου.
Τὴν ἀξίαν τίς ; Ῥητόρων πρωτοστάτης.
Καὶ νῦν ὁποῖος ; Σάρδεων ἀρχιθύτης.

---

239) ὅρα σημ. 158. 159. — Τὸ ἐν λόγῳ ἐπίγραμμα εὕρηται ἐν τῷ ὑπ' ἀριθμ. 84 βομβυκίνῳ κώδικι τῆς ἐν Ἀθήναις Βιβλιοθήκης τῆς Βουλῆς φ. 25α-β. Τὰ ἐν τῷ κώδικι ἀμυδρὰ χωρία σημειοῦνται διὰ στιγμῶν.—Νέος Ἑλληνομνήμων ***Σ. Π. Λάμπρου*** τόμ. Δ' σελ. 229. 375—76.

Θρηνεῖς δὲ λοιπόν; Ἤθελον ζῶντα βλέπειν.
Διάδοχος δὲ τίνος; Ὦ τοῦ κειμένου.
Ἀλλ' ὑπερεύχου μᾶλλον ὡς χρέος τόδε.
Δοίη Θεός σοι χάριν, ἐκζητῶ, ξένε,
σωτηρίαν τε τῷδε δυσωπῶ πλέον.

XVI.

Ἐπίγραμμα ἐπιτάφιον εἰς τὸν Σάρδεων Διονύσιον ὑπὸ Νικαίας Βησσαρίωνος συνταχθέν. 240)

Pio et immortali D. Sacr.
Dionysio Thessaloniceo Sardensis Lydorum
Ecclesiae Pontif. optimo, qui è Byzantio una
Cum IΩ. Palaeologo inclyto Graecorum Imp. et
IΩseph Constantinopolitano Patriarcha
Aliis cum et plerisque senioribus Italiani
Unionis gratia synodi navigarat, et Ferrariae
Demum civitate, ubi Eugenio IV. maximo
Romanor.
Pont. œcumenica synodus consistebat.
Idid. April. supremum Dei nutu diem
obiit
Bessarion Cappadocœus Nicœnœ eeclesiae
Archiepiscopus
Necnon sacri alii Orientalis Ecclesiae Patres
Dedere.

XVII.

Α΄] ***Παραμυθητικὴ ἐπιστολὴ Ἐφραὶμ Μητροπολίτου Σάρδεων πρὸς τὸν Μέγαν Λογοθέτην τῶν Πατριαρχείων Ἰωάννην Καρυοφύλλην.*** 241)

240) ὅρα σημ. 163.—L. Allatii in Excercitationibus contra Creyghtonum p. 61. —Le Quien Α΄ σ. 866.

241) Ὁ ἀγαπητὸς κ. Δ. Ροῦσος, καθηγητὴς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Βουκουρεστίου, εὐηρεστήθη νὰ μοὶ ἀντιγράψῃ τὴν ἐπιστολὴν ταύτην, ἰδιόχειρον οὖσαν, ἐκ συλλογῆς ἐπιστολῶν [περὶ ἧς ὅρα Σ. Λάμπρου Ν. Ἑλληνομνήμων τόμ. Δ΄ [1907] σελ. 206—224], ἀποκειμένης σήμερον ἄνευ ἀριθμοῦ ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς ἐν Βουκουρεστίῳ Ρουμανικῆς Ἀκαδημίας. Ἀντιγράφει δὲ πιστῶς, διὸ καὶ τὰ ὀλίγα λάθη αὐτῆς ἀφίενται ὡς ἔχουσι. Ἐν τῇ ἐπιστολῇ ταύτῃ πρόκειται περὶ τοῦ θανάτου τῶν δύο υἱῶν τοῦ Καρυοφύλλη, τοῦ Μανωλάκη δηλ. ἀποθανόντος κατὰ τὸ 1688 καὶ τοῦ Ἀνδρονίκου ἀποθανόντος τὸ 1690.— Ὅρα καὶ σημ. 169.

Τῷ σοφωτάτῳ καὶ λογιωτάτῳ ἐν διδασκάλοις, ἐνδοξωτάτῳ ἐν κληρικοῖς, καὶ εὐγενεστάτῳ ἐν ἄρχουσι, κυρίῳ κυρίῳ 'Ιωάννῃ Καρυοφύλλῳ, καὶ μεγάλῳ λογοθέτῃ τῆς μεγάλης τοῦ Χριστοῦ 'Εκκλησίας τὴν εὐλογίαν παρὰ Θεοῦ.

Οὐκ ἔχω λέγειν, σοφώτατε ἀνδρῶν ἁπάντων, τὸ ποσὸν τῆς λύπης (εἶ ἀληθὲς) περὶ τῆς ἀποβιώσεως τῶν σοφωτάτων καὶ ἐμοὶ φιλτάτων σου τέκνων. ἐπλήγην ἀκοντισθεὶς τὴν καρδίαν. καὶ τοσοῦτον πληγεὶς ὥστε ἐκ τοῦ ἐνιαίου τῆς καρδίας διττοὺς ἐκ τῶν ὀμμάτων ἀναβλῦσαι ποταμούς. ὁ μὲν διὰ τὴν ἀκαιρίαν τοῦ θανάτου, ἀποκοπέντες ὡς κλάδοι ἐαρινοί· ὁ δὲ διὰ τὸ ὑπερβάλλον τῆς πατρικῆς λύπης. φεῦ τῆς παρὰ καιρὸν ἀποδημίας. τὶ δεινότερον πατρικῆς πρὸς παῖδας στερήσεως. ἀλλ' οὖν σοφῶν ἄριστε, λῆγε τῆς λύπης. οὐκ ἀπόλεσας· πολλῷ μᾶλλον ἐκέρδησας τὸν πλοῦτον τῆς τοῦ 'Ιὼβ ἀδαμαντίνου ψυχῆς. ὄψῃ γάρ ποτε τούτους, ἐν τοῖς ἀπεράντοις αἰῶσιν ἐνδόξους, καὶ λελαμπρυσμένους τῇ αἴγλῃ τῆς ἀφθαρσίας (ὡς οἶδας). ἔτι δὲ καὶ φήμη τὶς ἄλλη κατέπληξε μου τὰς ἀκοάς, ὅτι παρὰ τῶν ἐναντίων ὑπέστης δεινά. καὶ ἐμνήσθην τοῦ μόνου σοφοῦ Σωκράτους. καὶ βασκανίας 'Αθηναίων. μᾶλλον δὲ τοῦ λέγοντος μακάριοι ἐσταί, ὅταν ὀνειδίσωσιν ἡμᾶς οἱ ἄνθρωποι, καὶ ἐκβάλλουσι τὸ ὄνομα ἡμῶν ὡς πονηρόν. ὅτι πολὺς ὁ μισθὸς ὑπόκειται ἐν τοῖς οὐρανοῖς. πολλὰ συνέβη καὶ ἐπ' ἐμοὶ τὰ δεινά, δέδωκα κἀγὼ τὴν κόρην ἣν εἶπον σοι, εἰς γάμον· μετὰ χιλιάδων ἱκανῶν, καὶ εἰς διάστημα ἐκκαίδεκα μηνῶν, μεταστᾶσα τῶν γηΐνων, καταλείψασα καὶ τέκνον. ἀπεστερήθην, οὐ μόνον, τῆς παιδός, ἀλλὰ καὶ τῆς περιουσίας. καὶ νῦν παροικῶ ἐνθάδε, συστήσας γυμνάσιον, χάριτι τῶν κρατούντων ἱδρῶτι πολλῷ, ὥστε εἰς διάστημα χρόνων τριῶν, ἐκ τῶν ἱερωμένων, ἱεροκήρυκας ἀναδεῖξαι. οὐ παύω καθ' ἑκάστην, διδάσκων αὐτούς, τήν τε εὐσέβειαν καὶ τὴν των ἔξω σοφίαν, ποτὲ διὰ λόγου, ποτὲ καὶ δι' ἐπιστολῶν. ἀμάθεια γὰρ κατέχει τὸν λαόν, μάλιστα τὸ ἱερατεῖον. καὶ ὁ Θεὸς ὁ σοφίσας τὰ ἔθνη δώσοι καὶ τούτοις τὰ πρὸς ὠφέλειαν. εὔχομαι καὶ εὐλογῶ πάντας τοὺς κατ' οἶκον. ὑμῖν μὲν τὸ θεῖον παρέξοι εὐζωΐαν ἄνοσον καὶ νίκην κατὰ τῶν ἐναντίων. τοῖς δ' ἀπελθοῦσι τὴν διαμένουσαν ζωήν. καὶ ἔρρωσο, σοφῶν ἔξοχε, καὶ τῶν ὀρθοδόξων κλέος ἀθάνατον.

κατὰ τὸ αχ-βον ἀπὸ Θεογονίας. *† ὁ Σάρδεων 'Εφραίμ.*

[ἐπανωγραφή]

† Τῷ σοφωτάτῳ καὶ λογιωτάτῳ
κυρίῳ κυρίῳ 'Ιωάννῃ τῷ
Καρυοφύλλῳ, τῷ μεγάλῳ Λογοθέτῃ
τῆς μεγάλης ἐκκλησίας
ἀξίως καὶ ἐντίμως ἐγχειρισθείη.

Κωνσταντινούπολιν.

Β'] ***«Περὶ διαφόρων ποιημάτων ἔκδοσις παρὰ τοῦ ταπεινοῦ Μητροπολίτου Σάρδεων Ἐφραὶμ τοῦ δεκάρχου καὶ κρητός».***

Οὕτως ἐπιγράφεται ποίημα τοῦ Σάρδεων Ἐφραὶμ εὑρισκόμενον ἐν τῷ ὑπ᾿ ἀριθμ. 139 κώδικι τῶν χειρογράφων τῆς ἐν Χάλκῃ ἱ. Θεολογικῆς Σχολῆς (φ. 140^{α}—φ. 143^{β}). Τὸ *«προοίμιον»* τοῦ ἔργου τούτου διαιρούμενον εἰς δέκα *κεφάλαια* ἔχει ὧδε:

«Ἡ ποιητική, τὸ μέγα τῆς Καλλιόπης ἐντρύφημα, τοῦ Φοίβου Ἀπόλλωνος τὸ ἥδύτατον βάρβιτον, Ὁμήρου ἡ ἀθάνατος ἐπωνυμία, Πινδάρου ἡ θελξίνοος φόρμιγξ καὶ τῆς ἁπάσης Ἑλλάδος ἡ ἀθάνατος κορωνίς, ἡ τὸ χαρίεν παρέχουσα τοῖς κωμικοῖς καὶ τὸ δακρυχέον τοῖς τραγικοῖς, ἡ τῶν ἡρώων ἀρδεύουσα τὰς ἀριστείας καὶ τὸ εὔρυθμον δεικνύουσα τοῖς φιλοπόνοις· ἀλλὰ τί λέγω; διὰ ταύτης γὰρ καὶ τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν μυστικοὶ τέττιγες τὰς ἀκοὰς τῶν πιστῶν καταθέλγουσι. Δέξασθε οὖν, ὦ τῶν μουσῶν ἐρασταί, τὸ παρὸν ὡς τὸ τοῦ ὅλου προοίμιον καί, εἰ τὸ θεῖον ἡμῖν καὶ εἰσέτι τὸ ζῆν παρέξῃ, καὶ τὰ περὶ ταύτης κατὰ πλάτος διδάξομεν ὑμᾶς· Ἔρρωσθε».

Κεφ. α'.—Περὶ τοῦ ὅσα ἐν τέλει λέξεως μακρὰ λαμβάνονται βραχέα ἐν τοῖς ποιήμασι. —*Κεφ. β'.* — Περὶ διχρόνων φωνηέντων ἀεὶ μακρῶν καὶ περὶ τῶν αὐτῶν βραχυνομένων.—*Κεφ. γ'.*—Περὶ ποδῶν. —*Κεφ. δ'.* —Περὶ διαθέσεων τῶν ἰαμβικῶν στίχων. — *Κεφ. ε'.*—Περὶ ποδῶν πευστικῶς. —*Κεφ. ς'.* —Περὶ τῶν ἰάμβων. — *Κεφ. ζ'.*—Περὶ ἀνακρεοντείου μέτρου.—*Κεφ. η'.* — Περὶ ἐλεγείου μέτρου. — *Κεφ. θ'.*—Περὶ τοῦ ἡρωϊκοῦ μέτρου.—*Κεφ. ι'.*—Περὶ διαιρέσεως τῶν κώλων.

Μετὰ τὸ τέλος σημειοῦται ἐν τῷ κώδικι: «*Σάρδεων Εὐφραΐμου τό δε καὶ ἀρχιθύτου, ὦ τῶν ἀγγελίης θείης κήρυκος εὐσεβέων*» αψκζ' Μαρτίου κδ', ἐν Φιλιππουπόλει εἰς τὴν Μητρόπολιν». Πρόκειται πάντως περὶ σημειώσεως τοῦ ἀντιγραφέως.

XVIII.

Ὑπόμνημα ἐκλογῆς τοῦ Μητροπολίτου Σάρδεων Νικοδήμου. 242)

«Τῆς ἁγίας Μητροπόλεως Σάρδεων πρὸ ἀμνημονεύτων χρόνων ἐρημωθείσης καὶ γυμνὸν ὄνομα μόνον μητροπόλεως ἐγκαταλειφθείσης, καὶ ἀκολούθως μήτε ἀρχιερέως εἰς ὄνομα αὐτῆς προβιβασθέντος μέχρι τοῦδε, ἡμεῖς οἱ ἐνταῦθα ἐν Κωνσταντινουπόλει παρευρεθέντες ἀρχιερεῖς, προτροπῇ καὶ ἀδείᾳ τοῦ Παναγιωτάτου καὶ Σεβασμιωτάτου ἡμῶν Αὐθέντου καὶ Δεσπότου, τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κυρίου κυρίου Κυρίλλου,

242) ὅρα σημ. 170.—Κῶδιξ ὑπομνημάτων ἐν τῷ Ἀρχειοφυλακείῳ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ὑπὸ στοιχ. Δ' σελ. 135.

συνεισελθόντες ἐν τῷ πανσέπτῳ Πατριαρχικῷ ναῷ τοῦ Ἁγίου ἐνδόξου Μεγαλομάρτυρος Γεωργίου τοῦ Τροπαιοφόρου καὶ ψήφους κανονικὰς προβαλόμενοι ἤδη εἰς εὕρεσιν καὶ ἐκλογὴν ἀξίου καὶ ἁρμοδίου προσώπου τοῦ ἀναδεξομένου τὴν ἀρχιερατικὴν ἐπωνυμίαν τῆς Μητροπόλεως ταύτης, πρῶτον μὲν ἐθέμεθα τὸν πανοσιώτατον ἐν ἱερομονάχοις κὺρ Νικόδημον, δεύτερον δὲ τὸν ὁσιώτατον ἱερομόναχον κὺρ Μακάριον καὶ τρίτον τὸν ὁσιώτατον ἱερομόναχον κὺρ Ἀγάπιον, ὧν τὰ ὀνόματα κατεστρώθησαν ἐν τῷ δε τῷ ἱερῷ κώδικι τῆς Ἁγίας τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας.

αψμθ′ Δεκεμβρίου
Ἰνδικτιῶνος ιγ′.

† *ὁ Κρήτης Γεράσιμος* ἔχων καὶ τὰς γνώμας τοῦ *Καισαρείας κὺρ Παρθενίου*, τοῦ *Δέρκων κὺρ Σαμουήλ*, τοῦ *Λαρίσσης κὺρ Ἰακώβου*.

† *ὁ Μιτυλήνης Ἄνθιμος* ἔχων καὶ τὴν γνώμην τοῦ ἁγίου *Φιλίππων* καὶ *Δράμας κὺρ Καλλινίκου*.

† *ὁ Μηθύμνης Ἀρσένιος* ἔχων καὶ τὴν γνώμην τοῦ *Τυρνόβου κὺρ Ἀνθίμου*.

† *ὁ Γάνου καὶ Χώρας Νεόφυτος* ἔχων καὶ τὴν γνώμην τοῦ ἁγίου *Νικαίας κὺρ Καλλινίκου*.

† *ὁ Προικοννήσου Νικηφόρος* ἔχων καὶ τὰς γνώμας τοῦ τε ἁγίου *Κυζίκου κυρίου Ἀνανίου* καὶ τοῦ ἁγίου *Νικομηδείας κυρίου Γαβριήλ*.

XIX.

Δύο γράμματα τοῦ Σάρδεων Τιμοθέου πρὸς τὴν Κοινότητα Βιέννης, (ἀχρονολόγητα) [243]).

Α′.

Εὐγενεστάτη Κοινότης, τέκνα μοι ἐν Κυρίῳ ἀγαπητά, χάρις ὑμῖν καὶ εὐλογία παρὰ Θεοῦ παντοκράτορος.

Ἀποβλέποντας εἰς τὰ φιλόπτωχα καὶ φιλελεήμονά σας σπλάγχνα ἐλεήσας καὶ ἐλπίζω πάντοτε ἔλεος καὶ βοήθειάν σας, καὶ μάλιστα εἰς τοὺς

[243]) ὅρα σημ. 171.—Ἄγνωστον πότε καὶ διὰ τίνας λόγους ὁ Σάρδεων Τιμόθεος κατέφυγεν εἰς Βιέννην. Περὶ αὐτοῦ γράφει τῇ κοινότητι Βιέννης [ὑπὸ ἡμερ. 3 Μαρτίου 1817] ὀθωμανός τις, Σουλεϊμὰν καλούμενος, παρακαλῶν θερμῶς ταύτην, ὅπως διὰ τελευταίαν φορὰν ἐλεήσῃ τὸν ἐν λόγῳ ἀρχιερέα καὶ παράσχῃ αὐτῷ τὰ ἀναγκαῖα ἔξοδα ἵνα ἀπέλθῃ εἰς Βενετίαν, διότι, λέγει, ἐντρέπεται νὰ βλέπῃ τοῦτον ρυπαρὸν καὶ ἐξευτελισμένον περιερχόμενον τὰ καφενεῖα τῆς Βιέννης μετὰ τῆς ἀδελφῆς του καὶ ἐπαιτοῦντα. (***Σωφρονίου Εὐστρατιάδου Λεοντοπόλεως***, ὁ ἐν Βιέννῃ ναὸς τοῦ ἁγίου Γεωργίου καὶ ἡ κοινότης τῶν Ἑλλήνων Ὀθωμανῶν ὑπηκόων. Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, 1913. σελ. 256-57).

τωρινοὺς δυστύχους καιροὺς ὁποῦ ὁ δυστυχὴς στεροῦμαι καὶ αὐτὸν τὸν ἐπιούσιον ἄρτον, καὶ τὸ χείριστον εἶναι τοῦτο ὁποῦ δὲν εἶμαι μοναχός, ἀλλὰ ἔχω καὶ κοντά μου καὶ ἄλλας ψυχὰς διὰ νὰ θρέψω· καθὼς εἶναι ἡ δυστυχίαις ἔχω ἀδελφὴ μὲ δύο ἀνήλικα τέκνα της, τὰ ὁποῖα κρέμονται εἰς τὸν λαιμόν μου διὰ νὰ τοὺς θρέψω καὶ προσμένουν τὴν ζωοτροφίαν τους ἀπὸ ἐμένα τὸν δυστυχῆ γέροντα καὶ πτωχὸν ἀρχιερέα. Πιστεύσατέ με οὔτε φόλα δὲν ἔχω, τέκνα μου ἐν Κυρίῳ, ἔλεος κάμετε διὰ τὸν Θεὸν καὶ βοηθήσατέ με διὰ νὰ μὴ χαθῶ ὁ πτωχὸς ἀρχιερεὺς ἀπὸ κρύον καὶ ἀπὸ πείνα, καὶ ὁ Θεὸς θέλει σᾶς τὸ ἀνταποδώσει ἐν τῷ νῦν καὶ ἐν τῷ μέλλοντι· καὶ μένω

τῆς ἐντιμότητός σας
πρὸς Θεὸν διάπυρος εὐχέτης
† ὁ Σάρδεων Τιμόθεος ὁ Μολόχας.

Β΄.

Πρὸς τὴν τιμιωτάτην Ἀδελφότητα τῆς ἐν Βιέννῃ Καπέλλης τῶν Ρωμαιλιωτῶν, οὓς καὶ εὐχετικῶς κατασπαζόμενος παρακαλῶ διὰ τὴν ἀγάπην τοῦ φιλελεήμονος Θεοῦ.

Ἡ δεινὴ καὶ πέρα δεινῆς ἀνάγκη ἀπὸ τὴν ὁποίαν δεινῶς τε καὶ τυραννικῶς βασανίζομαι εἰς τὰ πολύμοχθα ἤδη καὶ ταλαίπωρα γηρατεῖα κατέχομαι, μὲ ἀναγκάζει καὶ ἄκοντα νὰ γίνω πάλιν ὀχληρὸς εἰς τὴν τιμιότητά σας, παρακαλῶντας σας διὰ τὸν Κύριον νὰ μὴ μὲ παραβλέψητε ἱκετεύοντα, ἀλλὰ νὰ μὲ βοηθήσητε εἰς αὐτὴν τὴν κατέχουσάν με δεινὴν ἀνάγκην (διὰ τὴν ὁποίαν ὑστεροῦμαι καὶ αὐτῶν τῶν πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαίων) μὲ ὅ,τι ἡ σύνεσίς σας ἤθελε κρίνητε καὶ εὕρῃ εὔλογον. Ἐγὼ δὲ πάλιν ὁ ἁμαρτωλὸς καὶ ἱκέτης σας θέλω παρακαλεῖ κατὰ χρέος τὸν φιλελεήμονα Θεὸν διὰ νὰ εὐλογῇ ὅλα τὰ τῆς πραγματείας σας ἐπιχειρήματα. Μένω ζητῶντας πάλιν συγγνώμην διὰ τὴν ἐξ ἀνάγκης ἐνόχλησιν.

Ὁ διάπυρος καὶ θερμότατός σας πρὸς Θεὸν ἱκέτης
καὶ ἀρχιερεὺς
† Σάρδεων Τιμόθεος Μολόχας.

XX.

Γράμμα τοῦ Σάρδεων Βαρθολομαίου πρὸς τὴν Κοινότητα Βιέννης, (ἀχρονολόγητον) 244).

Τιμιωτάτη καὶ εὐγενεστάτη Δωδεκὰς τῶν ἐν Βιέννῃ φιλτάτων μοι ὁμογενῶν.

Καταπολεμουμένου τοῦ γηρατείου μου πανταχόθεν ἀπὸ δυστυχίαις,

244) Ποῦ καὶ πότε ἐξήσκησεν ἐνεργὰ ἀρχιερατικὰ καθήκοντα ὁ «***Ἀρχιεπίσκο-***

ποῦ ἄρα ἠμπορῶ καταφυγὴν νὰ ζητήσω ἄσυλον εἰς τὰ δεινά μου καὶ τὴν ἀνήκουσαν ὑπεράσπισιν εἰς τὴν ἀξιοδάκρυτον κατάστασίν μου, εἰ μὴ εἰς τὴν ὑμετέραν γενναιότητα καὶ εὐσπλαγχνίαν; ἡμῶν γὰρ τῶν Ἑλλήνων τε καὶ Ρωμαίων ἴδιον καὶ πατροπαράδοτος ἀρετὴ εἶνε ἐκείνη ἡ τῆς ὑπερασπίσεως καὶ συνδρομῆς καὶ μάλιστα πρὸς ἕναν τοιοῦτον προβεβηκότα τῇ ἡλικίᾳ καὶ ἐνδεῆ ἀρχιερέα τοῦ χριστιανικοῦ ἡμῶν ἐπαγγέλματος, ὅστις ὄχι μόνον ὑστερεῖται τῶν ἀναγκαίων, ἀλλὰ καὶ χρεωστεῖ εἰς διαφόρους ξένους Γένους τε καὶ Ἐκκλησίας, οἵτινες εὐσπλαγχνιζόμενοι τὸ γῆρας μας καὶ τὸ ἐπάγγελμά μου μὲ ἐβοήθησαν δανείζοντάς μοι ἀρκετὴν ποσότητα, οἱ ὁποῖοι προσμένουν μὲ εὐγένειαν ψυχῆς τὴν ἀποπλήρωσιν τοῦ δικαίου των. Ὁ καθεὶς ἐξ ὑμῶν, φίλτατα τέκνα τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ, ἔχει βέβαια τὴν δικαίαν καὶ ἀληθινὴν ἰδέαν περὶ τῆς καταστάσεώς μου, τουτέστιν ὅτι ἔχω μίαν ἐτήσιον πληρωμὴν παρὰ μὲν τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου 100 φλωρία (ἅτινα μέχρι τῆς ὥρας ὅμως δὲν ἔλαβον) παρὰ δὲ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Αὐστρίας φιορίνια 800 χαρτία, τὰ ὁποῖα μὲν τὰ λαμβάνω μηνιαίως ἀνὰ φιορίνια 66· κατὰ τὴν γνωστὴν ὅμως ἀκρίβειαν τῶν ζωοτροφιῶν βέβαια ἤθελα πρὸ πολλοῦ λιμοκτονήσει σὺν τῇ παρ᾽ ἐμοὶ εὑρισκομένῃ ἀσθενῇ ἀδελφῇ μου ἄνευ τῆς μερικῆς βοηθείας τῶν χριστιανικωτάτων καὶ φιλτάτων μοι ὁμογενῶν. Φίλτατοί μοι ὁμογενεῖς! τας τρικυμίας τοῦ ἀθλίου μου τούτου βίου μὴν ἠμπορῶντας πλέον εἰς ξένην γῆν νὰ ἀνθυπαλαίσω ἀπεφάσισα νὰ καταφύγω εἰς τὰς μητρικὰς ἀγκάλας τῆς πατρίδος μου Ἑλλάδος, καὶ ἐκεῖ νὰ τελειώσω μεταξὺ τῶν ὁμογενῶν μου τὸ ὀλίγον διάστημα τῆς ζωῆς, ὅπου τὸ θεῖον ἤθελεν εὐδοκήσει· ἐπειδὴ δὲ καὶ εἰς ἐκτέλεσιν τούτου τοῦ σκοποῦ μου ὑστεροῦμαι ὄχι μόνον τὰ ἀναγκαῖα τῆς ὁδοιπορίας μου, ἀλλὰ εἶμαι καὶ ὡς εἶπον ὑπόχρεως νὰ πληρώσω καὶ μερικὰ ἄσπρα ὁποῦ ἐδανείσθην, προσδράμω εἰς τὴν ὑμετέραν φιλανθρωπίαν καὶ γενναιότητα, ὄντας πλέον παρὰ βέβαιος ὅτι ἐμβλέψαντες ἐλέῳ ὄμματι θέλετε εὐσπλαγχνισθῆ τὰ δυστυχῆ γερατεῖα ἑνὸς ὁμογενοῦς καὶ ἀρχιερέως τῆς ἡμετέρας

πος Σάρδεων Βαρθολομαῖος», ὡς ὑπογράφεται, ἄγνωστον. Ἴσως ἀνέλαβε διακονίαν τινὰ ἐν Ρωσσίᾳ ἢ ἐν Αὐστρίᾳ παρὰ τοῖς ἐκεῖ ὀρθοδόξοις, καὶ οὕτως δύναταί πως νὰ ἐξηγηθῇ ἡ ὑπὸ τοῦ ἰδίου παρεχομένη πληροφορία περὶ βοηθείας αὐτοῦ ἀπὸ μέρους τοῦ αὐτοκράτορος [τῆς Ρωσίας] Ἀλεξάνδρου [πάντως τοῦ Α΄ 1801-1825] καὶ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Αὐστρίας [πάντως Φραγκίσκου τοῦ Α΄, 1792-1835], χωρὶς ὅμως καὶ νὰ ἀποκλείηται καὶ ἡ ἐν Μολδοβλαχίᾳ ἀρχιερατικὴ διακονία αὐτοῦ. Τὸ βέβαιον εἶνε ὅτι, καὶ ὁ ἱεράρχης οὗτος, σύγχρονος παρουσιαζόμενος τοῦ Σάρδεων Τιμοθέου καὶ ὅμοιος αὐτῷ κατά τε τὴν πτωχείαν καὶ τὰς ἄλλας πρὸς τοὺς οἰκείους αὐτοῦ ὑποχρεώσεις, κατέφυγεν ἐπίσης εἰς Βιέννην ἐκλιπαρῶν τὴν ὑλικὴν βοήθειαν τῆς ἐκεῖ κοινότητος ***(Σωφρονίου Μητροπολίτου Λεοντοπόλεως***, ὁ ἐν Βιέννῃ ναὸς τοῦ ἁγίου Γεωργίου κλπ. ὡς ἀνωτέρω σελ. 257-8).

ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ θέλετε μὲ βοηθήσει εἰς ἐκτέλεσιν τοῦ εἰρημένου σκοποῦ τῆς σωτηρίας μου· αὐτὸς γὰρ ὁ μισθαποδότης θέλει σᾶς τὰ ἀποδώσῃ μυριοπλάσια, κατὰ τὸν λόγον τῆς θείας καὶ ἐκκλησιαστικῆς του φωνῆς, ὁ ἐλεῶν πτωχὸν δανείζει Θεῷ.

Τῆς ὑμετέρας εὐγενεστάτης ἀδελφότητος
ὁ πρὸς Θεὸν μέχρι τελευταίας ἀναπνοῆς εὐχέτης
† *Βαρθολομαῖος ἀρχιεπίσκοπος Σάρδεων.*

XXI.

Ἐπιγραφαὶ ἀναφερόμεναι εἰς τὸν Σάρδεων Νεκτάριον Θωμαΐδην. [245])

Α΄] *Ἐπὶ πλευρᾶς τῆς ἱ. μονῆς Πάτμου ἀναγινώσκεται αὕτη :*

ΤΟΥ ΠΑΝΙΕΡΩΤΑΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ
ΚΥΡΟΥ ΝΕΚΤΑΡΙΟΥ ΤΟΥ ΠΑΤΜΙΟΥ ΤΟΥ ΕΚ ΤΩΝ
ΘΩΜΑΪΔΩΝ
ΕΥΓΕΝΗΣ ΣΑΡΔΕΩΝ ΝΕΚΤΑΡΙΟΣ, ΕΥΧΟΣ ΚΕΝ ΟΣΣΟΝ
ΤΗ ΜΟΝ ΕΩΝ ΙΕΡΗ, ΒΑΘΡΩΝ ΑΠΟ ΔΩΜΑΤΑ ΤΑΔΕ
ΙΔΙΑΙΣ ΔΟΙΜΑΤΟ ΔΑΠΑΝΗΣΙΝ ΑΓΛΑΑ, ΕΦ' ΩΤΟΙ
ΠΡΟΤΤΙ ΒΡΟΝΤΗΣ ΠΑΙΔΑ ΦΗΝΑΙ Ο ΣΕΒΑΣ ΚΡΑΔΗΣΦΙ
Σ' ΩΕΣΚΕΝ. Ω ΘΕΟΣ ΟΥΛΥΜΠΙΑ ΤΕ ΔΩΜΑΤΑ ΟΠΑΣΑΙ,
ΗΜΑΤ' ΕΠ' ΗΜΑΣΙ ΠΟΛΛΑ ΑΥ ΛΥΚΑΒΑΝΤΑΣ ΠΡΟΣΘΗΣΑΙ
ΕΠ' ΕΤΟΥΣ, ΑΩΣΤ$^{\omega}$ ΜΗΝΟΣ ΤΕ ΙΟΥΝΙΟΥ. Α.

Β΄] *Ἐπὶ Εὐαγγελίου δωρηθέντος τῇ ἱ. μονῇ αὕτη :*

«Τὸ παρὸν ἀφιεροῦται παρ' ἐμοῦ τοῦ Νεκταρίου ἀρχιερέως Πατμίου εἰς τὸν ἅγιον Ἰωάννην τὸν Θεολόγον, ἀλλ' ἄν τις κατὰ συνεργείαν διαβόλου ἤθελε τὸ ἀποσπάσῃ, νὰ ἔχῃ τὴν κατάραν του καὶ τὴν κατάραν ἐμοῦ τοῦ ἁμαρτωλοῦ ἔν τε τῷ νῦν αἰῶνι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι».

Γ΄] *Ἐπὶ ποιμαντορικῆς ῥάβδου ἐν τῇ ἱ. μονῇ σώζεται αὕτη :*
«Νεκταρίου ἀρχιερέως Σάρδεων Πατμίου 1803».

Δ΄] *Ἐπὶ τοῦ εἰκονοστασίου τῆς ἱ. μονῆς αὕτη :*

«Διὰ δαπάνης τοῦ πανιερω/τάτου Μητροπο/λίτου ἁγίου Σάρδ/εων κυροῦ Νεκτ/αρίου τοῦ Πατμίου τοῦ / ἐκ τῶν Θωμαϊδῶν / ἐπὶ ἔτους ͵αωκ (1820)».

Σημ. — Ἡ εἰκὼν τοῦ ἐν λόγῳ ἱεράρχου περιεσώθη ἐν τῇ ἱ. Μονῇ.

---

[245]) ὅρα σημ. 172. — ***Περικλέους Ζερλέντου*** ἱστορ. ἔρευναι περὶ τῆς ἐκκλησίας τῶν νήσων τῆς Ἀνατολικῆς Μεσογείου θαλάσσης τόμ. Α΄ [1922] σ. 215. — ***Γ. Λαμπάκη*** ὡς ἀλλαχοῦ σ. 346—47.

XXII.

Α'] *Ὑπόμνημα ἐκλογῆς τοῦ Μητροπολίτου Σάρδεων Μιχαὴλ Κλεοβούλου.* [246])

† ΙΩΑΚΕΙΜ ἐλέῳ Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ρώμης καὶ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης.

Εἴθισται τῇ καθ' ἡμᾶς Μεγάλῃ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ ἐκ παλαιοῦ τοὺς ἀξίους καὶ βίῳ ἀμέμπτῳ καὶ παιδείᾳ τῇ κατὰ Χριστὸν διακρινομένους καὶ διακονίαις ταῖς ἐν αὐτῇ δεδοκιμασμένους ἀμείβειν ἐπαξίοις ταῖς ἀμοιβαῖς καὶ ἀξιοζήλοις προάγειν τοῖς ἱεροῖς ἀξιώμασι πρὸς μείζονα καὶ αὖθις τὴν οἰκοδομὴν τῶν πιστῶν καὶ τὴν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ὠφέλειαν. Οὕτω δὴ καὶ νῦν τοῦ Παναγιωτάτου καὶ Σεβασμιωτάτου ἡμῶν Αὐθέντου καὶ Δεσπότου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κυρίου Ἰωακεὶμ προκαθημένου συνοδικῶς, προβαλομένου δὲ καὶ προτείναντος ὡς τιμῆς ὄντως ἄξιον καὶ προαγωγῆς εἰς τὸ τῆς ἀρχιερωσύνης ὑψηλὸν ἀξίωμα τὸν Πανοσιολογιώτατον Ἀρχιμανδρίτην κύριον Μιχαὴλ ὁμοθύμως ἡμεῖς τὴν προβολὴν ταύτην καὶ πρότασιν ὡς δικαίαν καὶ εὔλογον οὖσαν ἀποδεξάμενοι καὶ συναποφηνάμενοι τιμηθῆναι τὸν διαληφθέντα ἀρχιμανδρίτην τῇ προσηγορίᾳ τῆς πάλαι ποτὲ διαλαμψάσης ἁγιωτάτης Μητροπόλεως Σάρδεων, τῇ ἀρχαίᾳ δ' ἑπόμενοι κανονικῇ τάξει συνυποψήφους ἐθέμεθα τὸν Πανοσιολογιώτατον Ἀρχιμανδρίτην κύριον Καλλίνικον καὶ τὸν Πανοσιολογιώτατον Ἀρχιμανδρίτην κύριον Ἰωάννην. Τῇ προτροπῇ δὲ καὶ ἀδείᾳ τῆς Α. Θειοτάτης Παναγιότητος, κατελθόντες ἐν τῷ πανσέπτῳ Πατριαρχικῷ ναῷ τοῦ ἁγίου ἐνδόξου Μεγαλομάρτυρος Γεωργίου τοῦ Τροπαιοφόρου καὶ τῇ ἐπικλήσει τοῦ Παναγίου Πνεύματος τὰς κανονικὰς ποιησάμενοι ψήφους ἐξελεξάμεθα ἐπὶ τὸ χειροτονηθῆναι κανονικῶς ἀρχιερέα καὶ Μητροπολίτην ἐπὶ ψιλῷ ὀνόματι τῆς πάλαι ποτὲ διαλαμψάσης ἁγιωτάτης Μητροπόλεως Σάρδεων τὸν Πανοσιολογιώτατον Ἀρχιμανδρίτην κύριον Μιχαὴλ τὸν καὶ Σχολάρχην τῆς Πατριαρχικῆς Μεγάλης τοῦ Γένους Σχολῆς. Ἐφ' ᾧ καὶ εἰς διηνεκῆ ἔνδειξιν καὶ μόνιμον παράστασιν καὶ ἡ παροῦσα ἐγένετο Πρᾶξις καταστρωθεῖσα ἐν τῷ δε τῷ ἱερῷ Κώδικι τῆς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας. Ἐν ἔτει σωτηρίῳ χιλιοστῷ ἐννεακοσιοστῷ πρώτῳ κατὰ μῆνα Ἰούλιον (12), Ἐπινεμήσεως [ιδ'].

† ὁ Ἀδριανουπόλεως Κύριλλος — † ὁ Ἀμασείας Ἄνθιμος — † ὁ Ἰωαννίνων Γρηγόριος — † ὁ Προύσης Ναθαναὴλ — † ὁ Μηθύμνης Στέφανος — † ὁ Μεσημβρίας Χαρίτων — † ὁ Βάρνης Πολύκαρπος — † ὁ Χίου Κωνσταντῖνος — † ὁ Κορυτσᾶς Γερβάσιος — † ὁ Γρεβενῶν Δωρόθεος — † ὁ Λέρου καὶ Καλύμνου Ἰωάννης.

---

[246]) ὅρα σημ. 175.—Κῶδιξ ὑπομνημάτων τοῦ Πατριαρχικοῦ Ἀρχειοφυλακίου.

Β΄] ***Ἐπίγραμμα ἐπιτάφιον εἰς τὸν αὐτόν·***

Ἐπὶ τῆς μαρμαρίνης ἐπιταφίου πλακός, ἐχούσης ἐν τῷ μέσῳ σταυρόν, φέρεται ἄνωθεν ἡ ἑξῆς ἐπιγραφή :

«*Ἡ ἱερὰ Θεολογικὴ Σχολὴ καὶ ἡ Μεγάλη τοῦ Γένους Σχολὴ εὐγνωμονοῦσαι*

κάτωθεν :

«*Τῷ Μητροπολίτῃ Σάρδεων Μιχαὴλ Κλεοβούλῳ*
οἱ εὐγνωμονοῦντες αὐτῷ μαθηταί, οἱ συνάδελφοι, φίλοι καὶ θαυμασταί»

καὶ εὐθὺς ἀμέσως :

«*Εὐσεβίης ἀρετῆς τε ταμεῖον ἔγεντο ἁπάσης*
ἡ πολιόθριξ φρὴν Σάρδεων τοῦ Μιχαήλ,
ὃς σοφίην Ροδίου Κλεοβούλου ἐπώνυμον ἔσχε
καὶ βαθύβουλος ἐών, ἦν μέγας ἐν μεγάλοις»

Σημ.—Ἡ εἰκὼν τοῦ ἀοιδίμου ἱεράρχου εὕρηται ἀνηρτημένη ἐν τῷ Διευθυντηρίῳ τῆς Μ. τοῦ Γένους Σχολῆς.

XXIII.

Α΄] ***Ὑπόμνημα ἐκλογῆς Μητροπολίτου Σάρδεων Γερμανοῦ Ἀθανασιάδου.*** [247]]

† *ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ, ἐλέῳ Θεοῦ, ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ρώμης καὶ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης*

«Τῆς παλαιφάτου Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας καὶ Ἁγιωτάτης Μητροπόλεως Σάρδεων, ἀποφάσει Πατριαρχικῇ καὶ Συνοδικῇ, ἀποκαταστάσης καὶ αὖθις εἰς τὴν τάξιν τῶν ἐν ἐνεργείᾳ Μητροπόλεων τοῦ Ἁγιωτάτου Ἀποστολικοῦ καὶ Πατριαρχικοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου καὶ ἀναγραφείσης ἐν τῷ τῶν ἐν ἐνεργείᾳ ἐπαρχιῶν Συνταγματίῳ, ἡμεῖς οἱ τὴν Ἱερὰν Σύνοδον συγκροτοῦντες ἀρχιερεῖς, μετὰ τὴν γενομένην συνοδικῶς σκέψιν περὶ ἐκλογῆς τοῦ ἀξίου προσώπου εἰς τὴν Μητρόπολιν ταύτην μετὰ ἐνεργῶν Μητροπολιτικῶν δικαιωμάτων καὶ τὴν προβολὴν τριῶν ὑποψηφίων τῶν μᾶλλον καταλλήλων εἰς τοῦτο, ἤτοι τοῦ Πανοσιολογιωτάτου Ἀρχιγραμματέως τῆς Ἱερᾶς Συνόδου Ἀρχιμανδρίτου Γερμανοῦ, τοῦ Θεοφιλεστάτου Ἐπισκόπου Ἀπολλωνιάδος Ἰωακεὶμ καὶ τοῦ Πανοσιολογιωτάτου Ἀρχιμανδρίτου Γενναδίου, κατελθόντες ἐν τῷ πανσέπτῳ Πατριαρχικῷ ναῷ τοῦ Ἁγίου ἐνδόξου Μεγαλομάρτυρος Γεωργίου τοῦ Τροπαιοφόρου, προτροπῇ καὶ ἀδείᾳ τοῦ Παναγιωτάτου καὶ Σεβασμιωτάτου ἡμῶν Αὐ-

---

247) ὅρα σημ. 176. — Κῶδιξ ὑπομνημάτων τοῦ Πατριαρχικοῦ Ἀρχειοφυλακείου.

θέντου καὶ Δεσπότου, τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κυρίου κυρίου Γρηγορίου, καὶ ψήφους κανονικὰς προβαλόμενοι, τῇ ἐπικλήσει τοῦ Παναγίου Πνεύματος, εἰς ἀνάδειξιν τοῦ ἐξ αὐτῶν ἀναδεξομένου τὴν ἀρχιερατικὴν προστασίαν καὶ ποιμαντορικὴν ῥάβδον τῆς Ἁγιωτάτης ταύτης Μητροπόλεως προεκρίναμεν τὸν Πανοσιολογιώτατον Ἀρχιγραμματέα τῆς Ἱερᾶς Συνόδου κύριον Γερμανόν. Ἐφ' ᾧ καὶ εἰς διηνεκῆ ἔνδειξιν καὶ μόνιμον παράστασιν κατεστρώθη τὰ ὀνόματα αὐτῶν ἐν τῷ δε τῷ Κώδικι τῆς Ἁγίας τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας.

Ἐν ἔτει σωτηρίῳ ,αϡκδ', κατὰ μῆνα Μάρτιον [ιγ'], Ἐπινεμήσεως Ζ'.

(ὑπ.) † *ὁ Κυζίκου Καλλίνικος* — † *ὁ Νικαίας Βασίλειος* ἔχων καὶ τὴν γνώμην τοῦ Ἁγίου *Δέρκων* — † *ὁ Χαλκηδόνος Ἰωακεὶμ* — † *ὁ Προύσης Κωνσταντῖνος* — † *ὁ Νεοκαισαρείας Ἀγαθάγγελος* — † *ὁ Σηλυβρίας Εὐγένιος* — † *ὁ Ροδοπόλεως Κύριλλος* — † *ὁ Ἀνέων Θωμᾶς.*

Β'] ***Πατριαρχικὴ καὶ Συνοδικὴ πρᾶξις περὶ ἀναθέσεως κατ' ἐπίδοσιν τῆς Ἁγιωτάτης μητροπόλεως Πισιδίας τῷ Σάρδεων Γερμανῷ.*** 248)

† ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ, ἐλέῳ Θεοῦ, Ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ρώμης καὶ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης.

Ἡ μετριότης ἡμῶν μετὰ τῆς περὶ ἡμᾶς Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου διασκεψάμενοι περὶ τῆς ἐν χηρείᾳ διατελούσης ἐπαρχίας Πισιδίας, ἔγνωμεν ἀναθέσθαι τὴν τακτικὴν ἀρχιερατικὴν προστασίαν καὶ διακυβέρνησιν αὐτῆς κατ' ἐπίδοσιν τῷ Ἱερωτάτῳ Μητροπολίτῃ Σάρδεων καὶ ἀγαπητῷ ἡμῖν ἐν Χριστῷ ἀδελφῷ κυρίῳ Γερμανῷ, ὁρίσαντες ὅπως οὗτος, τιτλοφορούμενος «Ἱερώτατος Μητροπολίτης Σάρδεων καὶ Πισιδίας, ὑπέρτιμος καὶ ἔξαρχος Λυκίας», ἔχῃ ἅπαντα καὶ τὰ τῷ Μητροπολίτῃ Πισιδίας ἀναγεγραμμένα ἐνεργὰ καθήκοντα καὶ δικαιώματα τὰ εἰς τὴν προστασίαν καὶ διακυβέρνησιν τῆς ἐπαρχίας ταύτης ἀναφερόμενα και τὰ τὴν σχέσιν αὐτοῦ ἀπέναντι της Ἐκκλησίας καὶ τῆς λοιπῆς ἱεραρχικῆς χορείας καθορίζοντα, κατέχων καὶ ἐν τῷ Συνταγματίῳ τὴν θέσιν καὶ τὴν στάσιν τὴν ὡρισμένην τῷ Μητροπολίτῃ Πισιδίας. Ἐπὶ τούτῳ δὲ εἰς ἔνδειξιν καὶ μόνιμον παράστασιν ἐγένετο καὶ ἡ παροῦσα Πατριαρχικὴ ἡμῶν καὶ Συνοδικὴ Πρᾶξις, καταστρωθεῖσα καὶ ὑπογραφεῖσα ἐν τῷ Κώδικι τῆς Ἁγίας τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας, ἐπίσημον δ' αὐτῆς ἀντίγραφον

---

248) Κῶδιξ ὑπομνημάτων τοῦ Πατριαρχ. Ἀρχειοφυλακείου. Σχετικῶς πρὸς τὸν τίτλον τοῦ *«ἐξάρχου Λυκίας»* καὶ εἶτα *«ἐξάρχου πάσης Λυδίας»* ὅρα καὶ σημ. 54 καὶ 209.

ἐδόθη καὶ τῷ Ἱερωτάτῳ Μητροπολίτῃ Σάρδεων καὶ Πισιδίας, ὑπερτίμῳ καὶ ἐξάρχῳ Λυκίας κ. Γερμανῷ.

Ἐν ἔτει σωτηρίῳ ,αϡκδ', κατὰ μῆνα Μάρτιον [ιη'], Ἐπινεμήσεως Ζ'.

(ὑπ.) † *Ὁ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ἀποφαίνεται.*

† ὁ Κυζίκου Καλλίνικος — † ὁ Νικαίας Βασίλειος — † ὁ Χαλκηδόνος Ἰωακεὶμ — † ὁ Προύσης Κωνσταντῖνος — † ὁ Νεοκαισαρείας Ἀγαθάγγελος — † ὁ Σηλυβρίας Εὐγένιος — † ὁ Ροδοπόλεως Κύριλλος — † ὁ Ἀνέων Θωμᾶς.

Γ'] ***Πονήματα τοῦ αὐτοῦ.***

Πλὴν ἄλλων τινῶν, χρονογραφικῆς φύσεως, σημειοῦνται τὰ ἑξῆς μικρὰ ἄρθρα: 249)

α'] *ἐν τῇ «Ἐκκλησιαστικῇ Ἀληθείᾳ»*: Ἐντυπώσεις ἐκ Σερβίας.—Οἱ ἅγιοι Τόποι.—Ἡ 30ὴ Νοεμβρίου.

β'] *Ἐν τῷ «Νέῳ Ποιμένι»*: Οἱ ἐν Βενετίᾳ ἀρχιερατεύσαντες Μητροπολῖται Φιλαδελφείας τῆς ἐν Λυδίᾳ, 1577—1790.—Τὸ Γραφεῖον τῆς Ἱ. Συνόδου. Σύστασις καὶ λειτουργία αὐτοῦ.— (Ἀμφότερα ἐξεδόθησαν καὶ κατ' ἰδίαν ἐξ ἀνατυπώσεως).

γ'] *Ἐν τῇ «Ἀναγεννήσει»*: Ὁ κλῆρος καὶ ἡ Ἐκκλησία Κωνσταντινουπόλεως.—Ἡ πνευματικὴ ἐργασία.—Τὰ μοναστήρια καὶ ἡ συντήρησις τοῦ κλήρου.—Ἡ κάλυψις τῶν νεκρῶν.—Ἡ ἐκκλησιαστικὴ μεταρρύθμισις.—Ὁ β' γάμος τῶν Σέρβων ἱερέων.—Συνεργασία.—Ἡ Ἐκκλησία Κων/πόλεως.—Ἡ Γέννησις τοῦ Χριστοῦ.—Ἡ Βασιλόπητα.—Ὁ Ἐσταυρωμένος.—Κλῆρος καὶ Οἶκος.—Κλῆρος καὶ Σχολή.—Κλῆρος καὶ Ἐκκλησία.—Ὁ ἀλκοολισμός.—Ἡ ἑορτὴ τοῦ ἀποστόλου Ἀνδρέου.

δ'] *Ἐν τῇ «Ὀρθοδοξίᾳ»*: Ἡμερολογιακά.—Πίναξ τῶν Ἐπισκόπων καὶ Πατριαρχῶν ΚΠόλεως ἀλφαβητικὸς καὶ χρονολογικός.—Κατάλογος τῶν ἐπαρχιῶν τοῦ Πατριαρχείου ΚΠόλεως κατὰ τὸν ιζ' αἰῶνα.—Πίναξ χρονολογικὸς τῶν Ἐπισκόπων καὶ Παπῶν Ρώμης.—Ἱστορικὴ μελέτη τῆς Ἐκκλησίας τῶν Σάρδεων καὶ τῶν ἐπισκόπων αὐτῆς.—(Ἡ μελέτη αὕτη ἀνατυπωθεῖσα ἀπετέλεσεν ἰδιαίτερον βιβλίον).

ε'] *«Ἡ χαρὰ τῆς ζωῆς»* (ἐν ΚΠόλει 1921), κατὰ μετάφρασιν ἐκ τοῦ γαλλικοῦ τοῦ ἔργου τοῦ διασήμου ἀμερικανοῦ κοινωνιολόγου δρ. O. S. Marden («La Joie de vivre, ou comment découvrir le secret du bonheur»).

---

249) α'] ***Ἐκκλησ. Ἀλήθεια*** ἔτος ΜΒ' 1922 σελ. 177. 185. 195. 226. 265. 305. 368. 463.—β'] ***Νέος Ποιμὴν*** ἔτος Δ' 1922 σ. 595 καὶ ἑξῆς. γ'] ***Ἀναγέννησις*** τόμ. Α' 1919 σ. 35. 85. 169. 189. 260. 300. 313 τόμ. Β' 1920 σ. 21. 163. 174. 298. 307. 320 344. 362. 387. 409. 429. 451. 464. τόμ. Γ' 1921 σ. 38. 58. 78. 109.—δ'] ***Ὀρθοδοξία*** τόμ. Α' 1926 σ. 59. 108. 164. 215. τόμ. Γ' 1928 σ. 29. 96. 231. 336. 159. 217. 274. 305. 356. 411. τόμ. Δ' 1929 σελ. 16. 60. 102. 192.

ΠΙΝΑΞ ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ

τῶν ἐν ἐνεργείᾳ καὶ τιτουλαρίων Ἐπισκόπων καὶ Μητροπολιτῶν Σάρδεων.

Ὁ ὑφ' ἡμῶν καταρτισθεὶς κατάλογος τῶν τιτλούχων Σάρδεων (πρβλ. σελ. 75), συμπληρωθεὶς καὶ διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Βαρθολομαίου, (σελ. 117) περιλαμβάνει 48 ἐν ὅλῳ ἱεράρχας, ἐξ ὧν 32 ἐν ἐνεργείᾳ ἐπίσκοποι καὶ μητροπολῖται, 11 ἁπλοῖ τιτουλάριοι τοιοῦτοι, 1 προεδρικῶς διευθύνας τὴν ἐκκλησίαν τῶν Σάρδεων (ὁ Κερκύρας Γεράσιμος) καὶ 4 τιμητικῶς ἐπέχοντες τὸν τόπον τοῦ Σάρδεων (ὁ Νικαίας Βησσαρίων, ὁ Μελενίκου Γεράσιμος, ὁ Σερρῶν Γεννάδιος καὶ ὁ Οὐγγροβλαχίας). Ἐπεσκόπευσαν δὲ οὗτοι χρονικῶς ὡς ἑξῆς:

1] ὁ Ἄγγελος τῆς Ἀποκαλύψεως	α' αἰών	26] Ἰάκωβος Χαλαζᾶς	ιγ' αἰών
2] Μελίτων ὁ Ἀσιανὸς	β' αἰών	27] Γεράσιμος ὁ *Κερκύρας*	ιγ' αἰών
3] Ἀρτεμίδωρος	δ' αἰών	28] Κλήμης	ιγ' αἰών
4] Λεόντιος	δ' αἰών	29] Ἀνώνυμος	ιδ' αἰών
5] Ἑορτάσιος	δ' αἰών	30] Θεόδωρος Γαληνὸς	ιδ' αἰών
6] Μεώνιος	ε' αἰών	31] Νικηφόρος (ὁ Β')	ιδ' αἰών
7] Φλωρέντιος	ε' αἰών	32] Γρηγόριος	ιδ' αἰών
8] Αἰθέριος	ε' αἰών	33] Διονύσιος ὁ Θεσσαλονικεὺς	ιε' αἰών
9] Ἰουλιανὸς	στ' αἰών	34] Βησσαρίων ὁ *Νικαίας*	ιε' αἰών
10] Μαρῖνος	ζ' αἰών	35] Νικόλαος	ιε' αἰών
11] Εὐθύμιος ὁ Λυκαονεὺς	η' αἰών	36] Γεράσιμος ὁ *Μελενίκου*	ιε' αἰών
12] Ἰωάννης (ὁ Α')	θ' αἰών	37] Ἀνώνυμος	ιστ' αἰών
13] Πέτρος (ὁ Α')	θ' αἰών	38] Γεννάδιος ὁ *Σερρῶν*	ιστ' αἰών
14] Θεοφύλακτος	θ' αἰών	39] Ἀνωνύμως ὁ *Οὐγγροβλαχίας*	ιζ' αἰών
15] Πέτρος (ὁ Β')	θ' αἰών	40] Ἐφραὶμ ὁ Κρὴς	ιζ' αἰών
16] Ἰωάννης (ὁ Β')	θ' αἰών	41] Νικόδημος	ιη' αἰών
17] Πέτρος (ὁ Γ')	ι' αἰών	42] Τιμόθεος ὁ Μολόχας	ιη' αἰών
18] Ἀντώνιος	ι' αἰών	43] Βαρθολομαῖος	ιη' αἰών
19] Λέων	ι' αἰών	44] Νεκτάριος Θωμαΐδης	ιθ' αἰών
20] Ἰωάννης (ὁ Γ')	ιβ' αἰών	45] Βαρλαὰμ	ιθ' αἰών
21] Νικήτας	ιβ' αἰών	46] Μελέτιος	ιθ' αἰών
22] Ἀνώνυμος	ιβ' αἰών	47] Μιχαὴλ Κλεόβουλος	κ' αἰών
23] Νικηφόρος ὁ Χρυσοβέργης	ιγ' αἰών	48] Γερμανὸς Ἀθανασιάδης	1924—
24] Ἀλέξιος	ιγ' αἰών		
25] Ἀνδρόνικος ὁ Παφλαγὼν	ιγ' αἰών		

ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΥ ΓΕΩΡΓΙΑΔΟΥ
ΒΙΒΛΙΟΦΥΛΑΚΟΣ ΤΩΝ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΩΝ

Η ΚΑΘ' ΗΜΑΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΜΟΥΣΙΚΗ

ΚΑΤ' ΑΝΑΦΟΡΑΝ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΝ ΤΕΤΡΑΦΩΝΟΝ

Ἡ Ἐκκλησιαστικὴ Μουσική.

Περὶ ταύτης πολλὰ τὰ ἐπαινετικὰ ἐγράφησαν καὶ ὑπὸ ἡμετέρων ἐπιφανῶν ἀνδρῶν καὶ ὑπὸ Εὐρωπαίων μουσικολόγων τε καὶ ἄλλων ἐπιστημόνων. Πολλοὶ ἀπεφήναντο καὶ ἀπέδειξαν αὐτὴν ὡς ἐκ τῆς ἀρχαίας τῶν προγόνων ἡμῶν Μουσικῆς καταγομένην, θεωροῦντες αὐτὴν ὡς κειμήλιον καὶ κληρονομίαν ἀνεκτίμητον· ἀλλὰ δυστυχῶς ὑπάρχουσι καὶ ἐχθροὶ αὐτῆς. Καὶ ἂν μὲν ἦσαν Εὐρωπαῖοι, θὰ ἦσαν συγγνωστέοι, ὡς τὰ ἑαυτῶν ἀσπαζόμενοι, τούτων φανατικῶς ἀντεχόμενοι καὶ τὰ ξένα περιφρονοῦντες· ἀλλὰ τοιούτους σπανίως εὑρίσκει τις μεταξὺ τῶν Εὐρωπαίων σοφῶν, ἐπιστημόνων καὶ λοιπῶν. Οἱ πλεῖστοι τῶν κατηγόρων εἰσὶν ἐκ τῶν σπλάγχνων τοῦ ἔθνους, δοκησίσοφοι, τῶν ὀθνείων φανατικοὶ ζηλωταί, τῶν δὲ οἰκείων μυκτηρισταὶ καὶ περιφρονηταί. Μεταξὺ τούτων ὑπάρχουσι δυστυχῶς καὶ ἱεροψάλται, οἵτινες κηρύττουσιν ὅτι ἡ Ἐκκλησιαστικὴ ἡμῶν Μουσικὴ εἶναι ξένης καταγωγῆς, ὅτι οὐδαμῶς ἀναπληροῖ τὰς ἀνάγκας τῆς σημερινῆς ἀνεπτυγμένης κοινωνίας, διότι—λέγει—εἶναι μονότονος, ρινόφωνος, νεκρά, ἄψυχος καὶ ἀηδής, καὶ ὅτι κατ' ἀκολουθίαν πρέπει νὰ ἀντικατασταθῇ ὑπὸ τῆς τετραφώνου εὐρωπαϊκῆς μουσικῆς, ἣν ἄλλοι πάλιν ἱεροψάλται—ἐπιτήδειοι αὐτοὶ—ἐνηρμονισμένην Βυζαντιακὴν ἢ Ἑλληνικὴν μουσικὴν καλοῦσι σήμερον, οἰόμενοι ὅτι οὕτω θὰ δυνηθῶσι νὰ ἀποπλανήσωσι τὸ ὁμόδοξον κοινόν.

Δὲν ἔχομεν κατὰ νοῦν νὰ ἀναιρέσωμεν ἐνταῦθα ἀνθρώπους αὐτοὺς ἑαυτοὺς πλειστάκις ἀναιρέσαντας, οὐδὲ νὰ ἀνασκευάσωμεν νοσηρᾶς φαντασίας ἀποκυήματα· ἀλλὰ θὰ ἐπιχειρήσωμεν νὰ καταδείξωμεν τὴν ἀξίαν τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Μουσικῆς δι' ὀλίγων χάριν τῶν ἀδαῶν, τῶν ἀφελῶς ἀποπλανωμένων ὑπὸ τοιούτων δοκησισόφων, τῶν συρόντων ὄπισθεν αὐτῶν ἀγέλην ἀμαθῶν, ἀδαῶν καὶ ἀπείρων. Θὰ ἐξετάσωμεν δηλονότι τὴν Ἐκκλησιαστικὴν Μουσικὴν αὐτὴν καθ' ἑαυτὴν καὶ ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν Εὐρωπαϊκὴν θὰ καταδείξωμεν τὴν ποιότητα, τὴν τέχνην, τὰ πλεονεκτήματα αὐτῆς διὰ πραγμάτων καὶ οὐχὶ διὰ κενολογιῶν, ὡς καὶ αὐτὴν τὴν ὑπεροχὴν αὐτῆς· θὰ ἀποφύγωμεν δὲ κατὰ δύναμιν νὰ ἐνδιατρίψωμεν πολὺ εἰς τὸ τεχνικὸν μέρος, ἵνα μὴ καταπονήσωμεν τὸν ἀναγνώστην, τὸν μουσικῶς ἄπειρον.

Κατηγοροῦσι τῆς Ἐκκλ. Μουσικῆς ὡς μονοτόνου, ρινοφώνου καὶ οὐδεμίαν ἐντύπωσιν ἐμποιούσης τῷ ἀκροωμένῳ, ἤτοι οὐδὲν ἐξεγειρούσης

αἴσθημα καὶ ἑπομένως οὐδαμῶς ἐπιδρώσης ἐπὶ τῆς ψυχῆς· ἡ δὲ Εὐρωπαϊκὴ Μουσικὴ εἶναι—λέγουσι—ποικίλη, λαρυγγώδης καὶ θαυμασίως ἐπιδρᾷ ἐπὶ τῆς ψυχῆς διὰ τῆς ἁρμονίας, ἤτοι τῆς συμφωνίας διαφόρων φωνῶν ἐν τῇ ἐκτελέσει τοῦ μέλους. Ἐξετάσωμεν τὸ μονότονον· τοῦτο δύναται νὰ ἐννοηθῇ ὡς ἀντίθετον τοῦ ποικίλου ἐν τῷ μέλει, ἤτοι δηλοῖ μέλος ἀεὶ τὰ αὐτὰ ἐπαναλαμβάνον. Τοῦτο εἶναι ψευδέστατον· διότι ἡ ἐν τῇ Ἐκκλ. Μουσικῇ ποικιλία τοῦ μέλους εἶναι ἀπερίγραπτος. Ποικίλλεται ἐν αὐτῇ τὸ μέλος πρῶτον διὰ τῶν ἀρχικῶν 8 ἤχων, ὧν ἕκαστος ἀποτελεῖ μέλος διάφορον τοῦ ἑτέρου, διάφορον ἔχον ἐντύπωσιν, διάφορον ἐπὶ τῆς ψυχῆς ἐπίδρασιν, διάφορα διεγεῖρον αἰσθήματα. Οὕτως ὁ Πρῶτος ἦχος ἔχει τὴν ἐντύπωσιν τῆς χαρᾶς, τοῦ ἐνθουσιασμοῦ καὶ τῆς μεγαλοπρεπείας· ὁ Δεύτερος τὴν τῆς μελιχρότητος, τῆς συγκινήσεως καὶ τῆς μετανοίας· ὁ Τρίτος τὴν τῆς κοσμιότητος, τῆς προσευχῆς καὶ τοῦ κατευνασμοῦ· ὁ Τέταρτος τὴν τῆς φαιδρότητος, τῆς σταθερότητος, τῆς ἀνδροπρεπείας καὶ τῆς ἡρωϊκότητος· ὁ Πλάγιος τοῦ Πρώτου τὴν τοῦ θρήνου, τοῦ οἰκτιρμοῦ καὶ τῆς χορευτικότητος· ὁ Πλάγιος τοῦ Δευτέρου τὴν τῆς περιπαθείας καὶ τοῦ στόνου· ὁ Βαρὺς τὴν τῆς σοβαρότητος, τοῦ ἀνδρισμοῦ καὶ τῆς εὐσχημοσύνης· ὁ Πλάγιος τοῦ Τετάρτου τὴν τῆς θυμηδίας, τῆς τερπωλῆς, τῆς διαχυτικότητος καὶ τῆς μεγαλοφροσύνης. Ἔπειτα διὰ τῶν ὑποδιαιρέσεων τῶν 8 ἀρχικῶν ἤχων παράγονται ἄλλαι ποικιλίαι μελῶν καὶ ἐντυπώσεων καὶ αἰσθημάτων ὑπὲρ τὰ τεσσαράκοντα· ἀλλὰ καὶ ἡ ἐν ἑνὶ καὶ τῷ αὐτῷ ἤχῳ ἀνάμιξις ἑτέρων ἤχων ἢ τῶν αὐτῶν γενῶν, διατονικοῦ μετὰ διατονικοῦ, χρωματικοῦ μετὰ χρωματικοῦ, ἐναρμονίου μετὰ ἐναρμονίου ἢ ἑτέρῶν γενῶν, διατονικοῦ μετὰ χρωματικοῦ ἢ ἐναρμονίου μετὰ χρωματικοῦ καὶ διατονικοῦ, ἢ ἐναρμονίου καὶ ἐναρμονίου μετὰ διατονικοῦ ἢ χρωματικοῦ, γεννᾷ ποικιλίας πλῆθος ἀμέτρητον, ἐντυπώσεων καὶ αἰσθημάτων καὶ δὴ τοιούτων αἰσθημάτων, ἅπερ ὑψοῦσιν ἡμᾶς ὑπεράνω ἡμῶν αὐτῶν, τὰ ὁποῖα μεταρσιοῦσι καὶ μεταφέρουσιν ἡμᾶς εἰς ἄλλας σφαίρας, εἰς σφαίρας οὐρανίους καὶ πνευματικάς. Οὕτως ὄχι μόνον μονότονος δὲν εἶναι, ἀλλὰ καὶ ποικιλωτάτη, ὑπερβαίνουσα παρὰ πολὺ τὴν εὐρωπαϊκὴν Μουσικὴν πτωχοτάτην ὡς πρὸς τοὺς ἤχους, ὧν δύο μόνον ἔχει· τὸν μείζονα (maggiore) καὶ τὸν ἐλάσσονα (minore), οἵτινες οὐδαμῶς δύνανται νὰ ἀνταποκριθῶσιν εἰς τὴν ἀπόδοσιν τῶν διαφόρων ψυχολογικῶν συναισθημάτων, τοῦθ᾽ ὅπερ ὁμολογεῖ ἄλλως τε καὶ ὁ Ὀλλανδὸς μουσικολόγος κ. Arthur Maquair, ὅστις διὰ τῆς πραγματείας αὐτοῦ «περὶ ἐξελίξεως τῶν νεωτέρων δυτικῶν τρόπων» καταλήγων εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι τὸ ἐναρμόνιον γένος πρέπει νὰ εἰσαχθῇ εἰς τὴν νεωτέραν μουσικήν, ὡς στοιχεῖον πλουσιωτέρας μουσικῆς ἐκφράσεως, μεταξὺ ἄλλων λέγει καὶ τὰ ἑξῆς χαρακτηριστικὰ περὶ τῆς πενιχρότητος

τῆς εὐρωπαϊκῆς πολυφωνίας: «.... Ἀλλ' εἴμεθα πλέον μακρὰν τῆς ἀληθοῦς τέχνης καὶ πλησιέστερον εἰς τὰ καφῳδεῖα· πάντα δὲ ταῦτα προέρχονται ἐκ τῆς στενότητος τῶν δύο τρόπων, οἵ ὁποῖοι οὕτω τὸ ἄπειρον τῶν συναισθημάτων λίαν περιορίζουσιν». (1)

Δεύτερον δύναται τὸ μονότονον νὰ ἐννοηθῇ ὡς ἀντίθετον τοῦ ποικίλλου ἐν ταῖς φωναῖς κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν· ἤτοι ἡ μὲν ἡμετέρα ἐκτελεῖται διὰ μιᾶς φωνῆς καὶ εἶναι μονόφωνος, ἡ δὲ εὐρωπαϊκὴ διὰ πολλῶν φωνῶν, συμφωνίαν ἀποτελουσῶν, τουτέστι δι' ἑνότητος ἐν τῇ ποικιλίᾳ, διὰ τῆς τετραφωνίας τῆς λεγομένης ἁρμονίας. Ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην ἡ Ἐκκλησιασνικὴ ἡμῶν Μουσικὴ εἶναι μονότονος, εἶναι δηλ. μονόφωνος, εἰ καὶ δύναται νὰ ὑπάρξῃ καὶ ἐν αὐτῇ συμφωνία, οὐχὶ δι' ἑτεροφώνων φθόγγων, ἀλλὰ διὰ φωνῶν πολλῶν, τῶν αὐτῶν ὅμως, ὧν ἡ ποικιλία συνίσταται εἰς τὸ ὅτι τινὲς φωναὶ δύνανται νὰ ἔχωσι βάσιν τὸν ὑψηλότατον φθόγγον, τὸν ἀντίστοιχον δηλ. τῆς βάσεως ἐν τῇ ἑπτατόνῳ κλίμακι, καθὼς καὶ διὰ τοῦ Ἴσου, τῆς συνηχητικῆς λεγομένης γραμμῆς, ἣν λίαν ἐπιμελῶς καὶ ἐπιτυχῶς ἐσυστηματοποίησε καὶ προσήρμοσεν εἰς πλεῖστα ἐκκλησιαστικὰ ἡμῶν ᾄσματα ὁ ἡμέτερος λίαν ἀγαπητὸς συνάδελφος καὶ ἄλλοτε καθηγητὴς τῆς Ἐκκλ. Μουσικῆς ἐν τῷ Ὠδείῳ Ἀθηνῶν κ. Ψάχος· δύναται προσέτι καὶ πληθὺς ψαλτῶν συμψαλλόντων νὰ προξενήσῃ εἶδός τι ἁρμονίας, ἤτοι ποικιλίας φωνῶν τὴν αὐτὴν μὲν ἐχουσῶν βάσιν, διαφερουσῶν δὲ κατὰ τὴν ποιότητα τῆς φωνῆς, δι' ἧς καὶ εὐαρέσκεια δύναται νὰ γεννηθῇ μείζων καὶ ἐντύπωσις ἰσχυροτέρα καὶ αἴσθημα ζωηρότερον. Ἂς ἐπιμείνωμεν ὀλίγον ἔτι εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο· οὐδεὶς δύναται νὰ ἀρνηθῇ, ὅτι ἡ φυσικὴ μουσικὴ εἶναι μονόφωνος. Ἤκουσέ τις ποτὲ ἀηδόνας, κοσσύφους, ἀκανθυλλίδας ἢ ἕτερόν τι ᾠδικὸν πτηνόν, ᾄδοντα τῷ συστήματι τῆς τετραφωνίας;

Οἱ Ἑλλαδικοὶ ἐθνικοί, οἱ τὴν φύσιν ἀείποτε λατρεύσαντες καὶ ἐκ ταύτης ἐμπνευσθέντες εἰς ἅπαντα τὰ ἔργα τοῦ ἐπιστητοῦ, εἰς ὃ καὶ ἡ μουσικὴ ὑπάγεται, ᾖδον μονοφώνως· ὡσαύτως καὶ οἱ μιμηταὶ αὐτῶν Ρωμαῖοι καὶ ἐν γένει ἅπαντα τὰ ἀνατολικὰ ἔθνη καὶ αὐτοὶ ἀκόμη οἱ Εὐρωπαῖοι ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας μονοφώνως ᾖδον, γέννημα δὲ νεωτέρων χρόνων εἶναι ἡ τετραφωνία. Ἀλλὰ μὴ καὶ οἱ Εὐρωπαῖοι δὲν ἔχουσι καὶ μονωφωνίας ἐν ταῖς μονῳδίαις τῶν μελοδραμάτων των καὶ ἐν ὕμνοις ἐκκλησιαστικοῖς καὶ ἐν ᾄσμασιν; Αὗται δὲ ἀποτελοῦσι καὶ τὰ ἡδύτερα καὶ τὰ περιπαθέστερα μέλη· πλὴν τούτου ἡ τετραφωνία εἶναι μὲν τε-

---

1) Arthur Maquair, tenor solo des Concests. Callonne «L'Enarmonisme», ἤτοι δοκίμιον ἐπὶ τῆς ἐξελίξεως τῶν νεωτέρων δυτικῶν τρόπων (Essai sur l'évolution des modes occidenteaux modernes) Bruxelles.1910.

χνήεσσα, ἀλλὰ βεβιασμένη, ἔχουσά τι τὸ θορυβῶδες καὶ τεταραγμένον οὐδαμῶς τῇ ἀμεταβλήτῳ φύσει ἁρμόζον. Δὲν εἶναι ἡ μουσικὴ αὕτη τέρψις καὶ εὐαρέσκεια φυσική εὐκόλως εἰσδύουσα ἐκ τῶν ὤτων εἰς τὴν καρδίαν, ἀλλὰ χρεία ἀσκήσεως, χρεία ἐκγυμνάσεως τῶν ὤτων βαθμηδὸν καὶ κατ' ὀλίγον, ἵνα ἀρέσκῃ καὶ τέρπῃ, ἐνῷ ἡ μονόφωνος μουσικὴ εἶναι ἁπλουστέρα, εὐκολώτερον διὰ τῶν ὤτων ἀμέσως εἰς τὴν καρδίαν εἰσδύουσα, ἐπιδρῶσα ἀμεσώτερον ἐπὶ τῆς ψυχῆς, διεγείρουσα παραχρῆμα τὰ αἰσθήματα καὶ παρορμῶσα εἰς προσευχὴν καὶ μετάνοιαν, τοῦθ' ὅπερ καὶ ὁ Ἑλληνομαθὴς Ρῶσος καθηγητὴς κ. Σοκολὼφ διαβεβαιοῖ γράφων ἐν τῷ ὀργάνῳ τῆς ἁγιωτάτης Ρωσικῆς Συνόδου «***Ἐκκλησιαστικαὶ Εἰδήσεις***» καὶ λέγων τὰ ὡραῖα ταῦτα λόγια περὶ τῆς ἡμετέρας Μουσικῆς: «Ἀσυνήθης—λέγει—ἦν δι' ἐμὲ ἡ ἑλληνικὴ ἐκκλησιαστικὴ μουσική, μονόφωνος, ἰδιόρρυθμος τὸ ὕφος μετ' ἐπικρατούντων μονοφώνων φθόγγων· ἀλλ' ὅσον πλειότερον ἀκούει τις τὴν μουσικὴν ταύτην, τόσον εὐαρεστότερον ἠχεῖ αὕτη καὶ τόσον ἰσχυρότερον ἐπενεργεῖ ἐπὶ τοῦ αἰσθήματος καὶ διεγείρει εἰς προσευχήν. Μετὰ δύο τρεῖς λειτουργίας ἐγώ—λέγει—οὐ μόνον εἰθίσθην εἰς τὴν μουσικὴν ταύτην, ἀλλὰ καὶ ἠγάπησα αὐτήν. Καὶ πράγματι, ἀναφωνεῖ ὁ ἴδιος, μόνον ἡ μονόφωνος μουσικὴ γνήσιόν ἐστι προϊὸν τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας· ἡ ἐντύπωσις ἡ ἐκ τῆς καλλιτεχνικῆς ταύτης μελῳδίας θὰ παραμείνῃ ἐσαεὶ ἐν τῇ ψυχῇ μου». 2) Εἶναι βεβαίως καὶ ἡ ἁρμονία κάλλους οὐχὶ ἀμέτοχος, ἀλλ' οὐχὶ εὐκόλως καταληπτὴ καὶ αἰσθητή· ἔτι ἡ εὐρωπαϊκὴ μουσικὴ εἶναι μόνον ἁρμονία σχεδὸν μέλους ἐστερημένη, ἡ δὲ ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ ὅλη μέλος, ἁρμονίας μὴ ἔχουσα ἀνάγκην. Αὕτη μὲν τερπνοτάτη διὰ τὴν ποικιλίαν τοῦ μέλους, ἐκείνη δὲ εὐάρεστος διὰ τὴν ἁρμονίαν, τὴν ἐν τῇ ποικιλίᾳ ἑνότητα, ἑκατέρα ἔχουσα τὴν ἑαυτῆς χάριν καὶ ἡδύτητα, ἑκατέρα εὐάρεστος κατὰ διάφορον τρόπον, ἑκατέρα καταλλήλως τὸν ἑαυτῆς σκοπὸν καὶ προορισμὸν ἐκπληροῦσα, ὡς λίαν ὀρθῶς παρατηρεῖ καὶ ὁ διάσημος Γερμανὸς μουσικὸς κ. Ἔννιγγ: «Ἡ ἐν τῇ ἑλληνικῇ ἐκκλησίᾳ διατηρουμένη μονόφωνος ἀπαγγελία καὶ ᾠδή, λέγει οὗτος, ἀνυψοῖ τὴν ἔννοιαν τοῦ ἱεροῦ λόγου καὶ καθιστᾷ αὐτὸν σοβαρώτερον, μεγαλοπρεπέστερον, συγκινητικώτερον καὶ πειστικώτερον, ἐνῷ τοὐναντίον ἡ πολύφωνος ᾠδὴ διὰ τῆς μουσικῆς παιδιᾶς τὸν ἀκροατὴν ἄλλως πως τέρπει καὶ διασκεδάζει· ὥστε προφανῶς ἐκείνη μὲν (ἡ Ἐκκλ. δηλονότι Μουσικὴ) εἶναι προσφορωτέρα καὶ καταλληλοτέρα διὰ τὴν Ἐκκλησιαστικήν, αὕτη δὲ (ἡ Εὐρωπαϊκὴ δηλονότι τετράφωνος Μουσικὴ) διὰ τὴν κοσμικὴν χρῆσιν». 3) Εἶναι ἡ Ἐκκλησιαστικὴ Μουσικὴ

---

2) "Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια„ ἀριθ. 37 σελ. 385 ἔτος κβ'.

3) Ταῦτα ὡς καὶ πολλὰ ἄλλα σχετικά, ἐδόθησαν εἰς τὴν δημοσιότητα κατὰ τὸ

αὐτὴ αὐτοτάτη ἡ φυσικὴ μουσική· εἶναι ἡ μουσικὴ τῆς ἀηδόνος καὶ τῶν λοιπῶν ᾠδικῶν πτηνῶν περιφρονήσεως ἀξία ; εἶναι ἀτερπής; εἶναι ἀηδής ; Τοιαύτη μουσικὴ εὔστροφος, λεπτή, χαριεστάτη καὶ ἡδονικωτάτη— ὡς τῆς ἀηδόνος — εἶναι ἡ τοῦ Τερπάνδρου Μουσική, ἡ Ἐκκλησ. ἡμῶν Μουσική, ἡ τῶν ἀνατολικῶν λαῶν Μουσική, διὰ τὴν λεπτότητα καὶ εὐστροφίαν τῶν φωνητικῶν ὀργάνων· εἶναι δὲ φυσικὸν χάρισμα τοῦ κλίματος ἡ τῶν ἀνατολικῶν λαῶν εὔστροφος καὶ λεπτοτάτη φωνή τε καὶ μουσική. Τοιαύτης χάριτος στερεῖται ἡ εὐρωπαϊκή, ἧς γνώρισμα ἡ τραχύτης τῆς φωνῆς, ἡ οὖσα ἀποτέλεσμα τῆς τραχύτητος τοῦ κλίματος, ἡ καλύπτουσα αὐτὸ τὸ σκληρὸν καὶ τραχὺ τοῦ μέλους διὰ τῆς ἁρμονίας· 4) ἂν ἔλειπεν ἡ ἁρμονία, τουτέστιν ἡ πολυφωνία, ἡ εὐρωπαϊκὴ μουσικὴ θὰ ἦτο σκληρά, τραχεῖα, ἀτέραμνος καὶ οἱονεὶ ἀκατέργαστος, θὰ ἦτο ἐστερημένη πάσης λεπτότητος, χάριτος, εὐστροφίας καὶ ἡδύτητος, θὰ ἦτο ἐν ἄλλαις λέξεσι γυμνή, πενιχρά, πτωχοτάτη, ὡς μαρτυρεῖ καὶ αὐτὸς ὁ πολὺς Γερμανὸς Λοβέκιος, ὅστις, ἐξαίρων τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἡμῶν μουσικὴν καὶ οἰκτείρων τὴν εὐρωπαϊκὴν διὰ τὴν πενιχρότητά της, λέγει ὅτι «ἡ πτωχεία τῆς εὐρωπαϊκῆς μουσικῆς ἐπέβαλε τὴν περιβολὴν αὐτῆς διὰ τῆς πολυφωνίας, ἐνῷ ἡ ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ δὲν ἔχει ἀνάγκην τοιαύτης, ἔχουσα πλοῦτον καὶ δυναμένη νὰ ἦναι ἀφ᾽ ἑαυτῆς τερπνὴ καὶ ποικιλωτάτη». 5) Ἀλλ᾽ ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἡμῶν μουσική, ὡς μονόφωνος, ἔχει χρείαν φωνῆς εὐστρόφου καὶ μελῳδικῆς· ὅταν δὲ ἡ τοιαύτη φωνὴ εὑρεθῇ —καὶ εἶναι οὐχὶ δυσεύρετόν τι χρῆμα — καὶ καλλιεργηθῇ προσηκόντως, ἡ δι᾽ αὐτῆς παράστασις τοῦ μέλους εἶναί τι ἔκτακτον, εἶναι ἡδονὴ ἀνεκλάλητος, εἶναι χάρις ἀνέκφραστος, ὑπερβαίνει τὴν δύναμιν πάσης μουσικῆς τελειότητος. Δυστυχῶς ἡ ἐκκλησ. ἡμῶν μουσικὴ δὲν ἔτυχε τῆς προσηκούσης θεραπείας διὰ τὴν ἀμάθειαν τὴν δεινὴν τῶν ἐκτελεστῶν τοῦ μέλους, δι᾽ ἥν, ἀντὶ προόδου κατέστη ὀπισθοδρομική, ἐνῷ ἡ εὐρωπαϊκὴ τυχοῦσα καλλιεργείας καὶ ἐπιμεμελημένης θεραπείας ὑπ᾽ ἀνδρῶν σοφῶν

1884 ὑπὸ τοῦ εἰρημένου Μουσικοδιδασκάλου κ. Ἰουλίου Ἕννιγγ, τοῦ κάλλιστα εἰδότος καὶ τὴν ἡμετέραν Μουσικήν· ἀνεδημοσιεύθησαν δὲ ἐν ἰδιαιτέρᾳ διατριβῇ ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου Σακελλαρίδου ἐν Ἀθήναις.— «Αἰών» ἔτος ΜΘ', ἀριθ. 5210 φύλλ. τῆς 8 Μαρτίου 1888.

4) Ἡ λέξις ἁρμονία οὐδαμοῦ ἀπαντᾷ ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς νῦν παρ᾽ Εὐρωπαίοις ἁρμονίας, ἥτις δὲν εἶναι ἄλλο παρὰ τέχνη τοῦ τέρπειν τὴν ἀκοὴν διὰ κράσεως πολλῶν φθόγγων συγχρόνως ἀκουομένων. Ἁρμονία παρ᾽ ἀρχαίοις ἐσήμαινεν οὐχὶ τὴν πολυφωνίαν ἐν ἑτεροτονίᾳ, ἀλλὰ τὴν μαθηματικῶς καθαρὰν ἀναλογίαν τῶν τόνων πρὸς ἀλλήλους.

5) Ἡ ὀρθοτάτη αὕτη γνώμη τοῦ διασήμου Γερμανοῦ Λοβεκίου ἀνεδημοσιεύθη ἐν ἰδιαιτέρᾳ ἐπίσης διατριβῇ τοῦ ἐν Ἀθήναις Κωνσταντίνου Σακελλαρίδου.—«Αἰών» ἔτος ΜΘ', ἀριθμ. 5204 φύλλ. τῆς 24 Φεβρουαρίου 1888.

κάὶ ἐμπνευσμένων ἀνυψώθη εἰς τελειότητα, ἔκφρασιν καὶ δύναμιν, εἰ καὶ λεπτότητος καὶ χάριτος ἐστερημένη.

Διὰ νὰ κατανοήσῃ τις τὴν λεπτότητα καὶ εὐστροφίαν καὶ χάριν καὶ ὑπεροχὴν τῆς Ἐκκλησ. ἡμῶν Μουσικῆς ὑπὲρ τὴν Εὐρωπαϊκήν, ἧς ἀνεπιτυχὲς κρᾶμα καὶ συνονθύλευμα εἶναι καὶ ἡ «ἐνηρμονισμένη», ἂς λάβῃ τινὰ καλλιφωνότατον ἐκ τῶν βορειοτέρων λαῶν, ἂς ἀσκήσῃ αὐτὸν ἐπὶ ἔτη ὁλόκληρα εἰς τὴν Ἐκκλήσ. ἡμῶν Μουσικήν· ἐν τῇ παραστάσει θὰ ἐκδηλωθῇ εὐθὺς τὸ ξενίζον, τὸ τραχὺ καὶ ἀκατέργαστον· ἂν δὲ παρασταθῇ ὑπ' αὐτοῦ ἀμανές τις λεπτεπίλεπτος, τότε δὴ τότε ὁ γέλως ἔσται ἄσβεστος. Ἀλλὰ λάβε οἱονδήποτε ἐκ τῶν ἀνατολικῶν λαῶν ἐπὶ βραχὺν χρόνον, ἄσκησον αὐτὸν εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν μουσικήν· θὰ ἐκτελέσῃ καὶ μέλος καὶ ἁρμονίαν τελειότερον τοῦ Εὐρωπαίου. Τελειότερα καὶ λεπτότερά εἰσι τὰ φωνητικὰ ὄργανα, τελειοτέρα καὶ εὐστροφωτέρα καὶ ἐκφραστικωτέρα ἡ μουσικὴ παράστασις.

Ἴδωμεν ἤδη καὶ τὸ ῥινόφωνον τῆς Ἐκκλησ. ἡμῶν Μουσικῆς· τοῦτο εἶναι ἀποτρόπαιον, ὅταν γίνεται ἡ χρῆσις τῆς ῥινὸς ὑπερβολικὴ ἐν τῇ παραστάσει. Καὶ τοῦτο δὲν διδάσκει ἡ Ἐκκλ. ἡμῶν Μουσική, ἀλλ' ἡ ἀθλιότης ἐνίων ἱεροψαλτῶν· εἶναι καὶ ἡ ῥὶς ὄργανον φωνητικὸν καὶ πρέπει καὶ αὕτη νὰ μετάσχῃ τοῦ μέλους μετὰ τοῦ λάρυγγος ἐν μέτρῳ τῷ προσήκοντι, μόλις αἰσθητή, ὁπότε μαλακώτερον καὶ ἡδύτερον καθίσταται τὸ μέλος, ἐνῷ διὰ τῆς καθαρᾶς λαρυγγοφωνίας γίνεται τραχὺ καὶ σκληρόν. Ἡ Ἐκκλησ. Μουσικὴ ἔχει καὶ σημεῖόν τι ποιότητος ἐνδόφωνον καλούμενον, ὁπότε κλείονται τὰ χείλη καὶ ἀπαγγέλλεται εἷς μόνον φθόγγος (οὐχὶ σειρὰ φθόγγων) διὰ τῆς ῥινός· τοῦτο δὲ γίνεται ἐν τοῖς κρατήμασι καὶ σπανιώτατα. Ὥστε τὸ ὅλον ῥινόφωνον δὲν εἶναι τῆς Μουσικῆς ἐλάττωμα, ἀλλὰ τοῦ ᾄδοντος· εἶναι χαρακτηριστικὸν τῆς ἐξωτερικῆς λεγομένης μουσικῆς, τῶν ἀσιατικῶν τουτέστιν ᾀσμάτων, τῶν ἐπιδιωκόντων σφόδρα τὸ θηλυπρεπὲς καὶ μαλακόν, ἐνίοτε δὲ καὶ τὸ ἐκλελυμένον, ὃ μιμοῦνται, δυστυχῶς, πολλοὶ τῶν ψαλλόντων, τὴν ἡδονὴν θηρεύοντες καὶ ἀπομακρυνόμενοι τοῦ ἀρχαίου σεμνοπρεποῦς μέλους καὶ ὕφους, ὅπερ ἐκλιπόντων καὶ τῶν τελευταίων Μουσικοδιδασκάλων Γεωργίου Ραιδεστηνοῦ [6]) καὶ Κυριακοῦ Ἰωαννίδου, τοῦ καὶ Καλογήρου ἐπονομαζομένου, ἐπεσκοτίσθη εἰ μὴ ἐξέλιπεν ἐντελῶς, ἵνα φανῶμεν αἰσιόδοξοι, καθὼς ἐπισκοτίζεται τὸ ἡλιακὸν φῶς ὑπὸ τῶν ἐπιπροσθούντων πυκνῶν συννέ-

---

[6]) Ἡ ***Ἐκκλ. Ἀλήθεια*** ἰδοὺ τί ἔχει γράψει κατὰ Δεκέμβριον τοῦ 1881 περὶ τοῦ ὕφους τοῦ ἀειμνήστου Μουσικοδιδασκάλου Γ. Ραιδεστηνοῦ : "…. Ὁ πρώην Πρωτοψάλτης τῆς Μ. τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας καὶ διακεκριμένος ἱεροψάλτης μουσικὸς κ. Γεώργιος Ραιδεστηνός, ὁ διατηρῶν ἀπαραμείωτον τὸ λεγόμενον μουσικὸν

φων, κινδυνεύει δὲ νὰ ἐκλείψῃ σὺν τῷ χρόνῳ ὑπὸ τῶν ἄκροις χείλεσιν ἁπτομένων τῆς Θείας τοῦ Δαμασκηνοῦ τέχνης, ἡ ἡμιμάθεια τῶν ὁποίων ρίπτει εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς θεατριζούσης καὶ τὸ πολὺ πλῆθος τῶν νεωτεριζόντων ἐκ τοῦ ἔξω κόσμου καὶ τῶν θελόντων νὰ φαίνωνται ὅτι δὲν εἶναι ὀπισθοδρομικοί.

[Ἕπεται συνέχεια]

ΣΗΜΕΙΩΜΑ

ΕΠΙ ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΟΥ ΗΘΙΚΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΣ

[Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου καὶ τέλος]

Ἡ χριστιανικὴ παράταξις ὀφείλει λοιπὸν νὰ εἶνε ἑτοίμη νὰ ὑπερασπίσῃ μέχρι τῆς τελευταίας μάλιστα ρανίδος τοῦ αἵματός του τὴν πνευματικὴν κληρονομίαν τῆς Νέας Διαθήκης καὶ τῆς Ἱερᾶς Παραδόσεως, καταστᾶσαν ἀνεκτίμητον καὶ ἁγιασθεῖσαν διὰ τοῦ αἵματος τόσων μαρμύρων. Τὰ ἐνδεικνυόμενα πρὸς τοῦτο μέσα σαφῶς ἐξάγονται ἐκ τῶν λόγων τοῦ Ἀποστόλου: «ἐνδύσασθε τὴν πανοπλίαν τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸ δύνασθαι ὑμᾶς στῆναι πρὸς τὰς μεθοδείας τοῦ διαβόλου» (Ἐφεσ. ΣΤ′ 11): «οὐδεὶς στρατευόμενος ἐμπλέκεται ταῖς τοῦ βίου πραγματείαις, ἵνα τῷ στρατολογήσαντι ἀρέσῃ» (Β′ Τιμ. β′, 4)· «ἄρα οὖν ἀδελφοί, στήκετε καὶ κρατεῖτε τὰς παραδόσεις, ἃς ἐδιδάχθητε εἴτε διὰ λόγου εἴτε δι᾿ ἐπιστολῆς ἡμῶν» (Β′, Θεσ. β′, 15).

Εἶνε τὰ οὐσιώδη σημεῖα, τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ συγκρατῶμεν διὰ νὰ νικήσωμεν ἐν τῷ ἀγῶνι κατὰ τῆς ἀσεβείας καὶ τῆς ἐξουσίας τοῦ σκότους· ὅσῳ μεγαλύτερος ὁ κίνδυνος τόσον αὐστηρὰ καὶ ἀπόλυτος δέον νὰ εἶνε ἡ ἐφαρμογὴ τῶν ἀρχῶν αὐτῶν. Ἐὰν τοὐναντίον θὰ ἐγκαταλείπωμεν αὐτὰς ἢ θὰ ἐμετριάζομεν τὴν ἐφαρμογήν των, θὰ παρείχετο εἰς τοὺς ἐχθρούς μας ἡ εὐκαιρία νὰ προσβάλουν τὰ τρωτὰ σημεῖα. Τὸ παράδειγμα τῆς ἐφαρμογῆς τῶν ἀρχῶν αὐτῶν πρέπει νὰ δώσῃ ὁ κλῆρος, ὡς πνευματικὸς ἀρχηγὸς τῆς Κοινωνίας. Ἀπὸ τὸν ἱερέα περιμένομεν τὴν ζέου-

---

ὕφος τῆς Μ. Ἐκκλησίας, οὗτινος τὰς καλλονὰς καὶ τῶν ἀλλογενῶν οἱ τῆς μουσικῆς ἐγκρατεῖς ἀνομολογοῦσι, καίτοι ἐξῳκοιωμένον ἔχοντες τὸ οὖς πρὸς ἄλλο ὕφος μουσικόν, καὶ ὅπερ εὐκταῖον ἵνα καὶ ἄλλοι τῶν ἱεροψαλτῶν μιμῶνται ἐπὶ διαφυλάξει τοῦ πατροπαραδότου τούτου κειμηλίου„.

σαν πίστιν, τὴν ἀγάπην, τὴν περιφρόνησιν τῆς σαρκός, ἐν ὀλίγοις τὴν ἠθικὴν τελειότητα. Ἀλλά, θὰ παρατηρήσῃ τις, δὲν ὑπόκεινται καὶ οἱ ἱερεῖς εἰς πειρασμοὺς ὅπως οἱ λοιποὶ θνητοί; Εἶνε ἀληθές, ὅτι καὶ αὐτοὶ ὡς θνητοὶ δὲν δύνανται νὰ εἶνε ἐντελῶς ἀπηλλαγμένοι ἐλλείψεων καὶ ἀνθρωπίνων ἐλαττωμάτων· ὅμως, ἐπειδὴ ὁ κλῆρος ὀφείλει ν' ἀποτελῇ τοὺς ἐκλεκτοὺς μεταξὺ τῶν μαχητῶν τοῦ Χριστοῦ, ἔχει καθῆκον ἡ Ἐκκλησία νὰ ἐκλέγῃ ὡς λευΐτας ἐκείνους, τῶν ὁποίων αἱ πεποιθήσεις, ἡ διαγωγὴ καὶ τὰ αἰσθήματα δὲν ἐπιτρέπουν καμμίαν ἀμφιβολίαν ὡς πρὸς τὴν πίστιν εἰς τὸ στάδιον, τὸ ὁποῖον ἠσπάσθησαν. Ἅπαξ ὁ ἐκλεγεὶς ἱερώθη μένει διακεκριμμένος ἀπὸ τοὺς λοιποὺς θνητούς· ἡ θεία χάρις μεταβάλλει αὐτὸν εἰς διαρκῆ ἀντιπρόσωπον τοῦ Παντοδυνάμου. Δὲν δύναταί τις νὰ ἀλλοιώσῃ τὸν χαρακτῆρα, τὸν ὁποῖον ἐνεχάραξεν εἰς αὐτὸν τὸ μυστήριον τῆς Ἱερωσύνης. Ἀφ' ἧς στιγμῆς ἡ δοθεῖσα ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ εἰς τοὺς Ἀποστόλους ἐξουσία μετεβιβάσθη καὶ εἰς αὐτόν, ἀνήκει πλέον οὗτος εἰς τὴν καθολικότητα· ὁ προσωπικός του χαρακτὴρ αἴρεται καὶ οἱ συνδέοντες αὐτὸν μετὰ τοῦ κόσμου δεσμοὶ δέον νὰ διασπασθοῦν:

«Θῦμα ἀνθρώπινον εἰς τὸν Θεὸν τὸν ὁποῖον τὸ ὁλοκαύτωμα λατρεύει,
τοῦ ὁποίου ἡ σὰρξ εἰς τὸν βωμὸν καπνίζει ἀκόμη καὶ ἀσπαίρει
καὶ μόνον του προσφέρεται πρὸ τοῦ τολμήσῃ νὰ προσφέρῃ
τὴν προσευχὴν τοῦ κόσμου ὅπου προσεύχεσθαι σημαίνει ὑποφέρειν».

(Lamartine, Jocelyn)

Μὲ ποίας ἐξόχους λέξεις ὁ ποιητὴς περιγράφει τὸ ὑψηλὸν καθῆκον τοῦ ἱερατείου! Ἡ ἀποστολὴ δὲν πρέπει νὰ εἶνε διὰ τὸν ὑποψήφιον θέσις ἄνετος, ἐξησφαλισμένη, ἐπικερδής, ἀσφαλίζουσα αὐτὸν κατὰ τῆς ἀνάγκης, ὅπως πᾶσα ἄλλη θέσις τοῦ ἀστοῦ. Ἡ ἀποστολὴ εἶνε θυσία διαρκής, ἔχει ἐν ἑαυτῇ τὴν θλῖψιν, τὴν εὐσέβειαν, τὴν ἐγκαρτέρησιν, τὴν φιλοπονίαν· ὁ τέλειος ἱερεὺς εἶνε ὅστις ἀποσπᾶται ἀπὸ παντὸς προσωπικοῦ δεσμοῦ, ὁ θυσιάζων τὸ ἰδιαίτερον συμφέρον χάριν τοῦ ἱεροῦ ἔργου, εἰς τὸ ὁποῖον διακονεῖ. Ὁ σκοπὸς αὐτὸς δὲν ἐπιτυγχάνεται μόνον διὰ τῆς θεωρίας· ὁ αἰών μας ἀπαιτεῖ δρᾶσιν, ἐργασίαν ἀδιάλειπτον· ὁ κλῆρος ἔχει καθῆκον νὰ μετέχῃ ἐνεργῶς τῆς πραγματικῆς καὶ οὐχὶ τῆς φανταστικῆς προόδου. Αἱ εὐκαιρίαι τῆς ἐπιτυχοῦς δράσεως πρὸς τὸ καλὸν τῆς ἀνθρωπότητος καὶ πρὸς δόξαν τοῦ Θεοῦ παρουσιάζονται συχνά, ἀρκεῖ νὰ ἔχωμεν ὀλίγην καλὴν θέλησιν διὰ νὰ τὰς ἐπιζητήσωμεν. Ἡ χριστιανικὴ ἀγάπη, ἡ παιδαγωγία, αἱ ἐπιστῆμαι, ἡ ἱερὰ Ἀποστολὴ εἶνε ἔργα τὰ ὁποῖα ἀπαιτοῦν πλήρη ἀπορρόφησιν διὰ νὰ φθάσουν εἰς εὐχάριστον τέλος. Ἡ ἀδράνεια τοῦ ἱερέως εἶνε ἐπιβλαβής, τὸ δὲ ἀποτέλεσμά της εἶνε ἡ ἀργία, ἡ μήτηρ πάσης κακίας· «καὶ γὰρ ὅτε ἦμεν πρὸς ὑμᾶς, τοῦτο παρηγγέλλο-

μεν ὑμῖν, ὅτι εἴ τις οὐ θέλει ἐργάζεσθαι, μηδὲ ἐσθιέτω» (Β΄ Θεσ. γ΄, 10). Δραστικὰ μέσα ἵνα πραγματοποιηθῇ τέλειος τύπος ἱερέως εἶνε ἡ θεωρητικὴ μόρφωσις τοῦ ὑποψηφίου διὰ τοῦ καλοῦ παραδείγματος, ἡ εἴσοδος εἰς τὸν εὐσεβῆ βίον διὰ τῆς ἀναγνώσεως θρησκευτικῶν ἔργων, ἡ ἐξάσκησις εἰς τὴν ἐγκράτειαν κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν μεγάλων μας ἁγίων καὶ ἀσκητῶν καὶ ἡ ἀνάπτυξις διαθέσεως πρὸς ἐργασίαν.

Μόνον ἂν ὁ ἱερεὺς ἀποσπασθῇ ἀπὸ τὰς μερίμνας τοῦ κόσμου καὶ ἀφοσιωθῇ εἰς τὴν ἱεράν του ἀποστολήν, δύναται νὰ ἐκπληρώνῃ τὸ ἐμπιστευθὲν αὐτῷ ἔργον, νὰ ἐξάπτῃ διὰ τοῦ καλοῦ παραδείγματος, τῆς ἁγιότητος τοῦ βίου καὶ τῆς ἁγνότητος τῶν προθέσεων τοὺς ἀγωνιστάς, τοὺς ὁποίους εἶνε ἀνάγκη νὰ ὁδηγῇ ἐναντίον τῶν ὀρδῶν τοῦ Ἑωσφόρου. Αὐτὸς ὀφείλει νὰ ἀγρυπνῇ εἰς τὴν τήρησιν τῶν παραδόσεων, νὰ ἑρμηνεύῃ ἐπακριβῶς τὰς τελετὰς καὶ ἐθιμοτυπίας τῆς Ἐκκλησίας χωρὶς νὰ ἐπιζητῇ νὰ μεταβάλλῃ ὅ,τι δὲν δύναται νὰ ἀντικαθιστᾷ.

Εἰς τὴν παροῦσαν ἐποχὴν εἶνε ἀνάγκη νὰ ἀναζήσῃ ἡ πίστις χωρὶς νὰ σταματῶμεν εἰς τὰς λεπτομερείας τῶν τελετῶν καὶ τῆς ἀμφιέσεως. Ἡ πνευματικὴ κληρονομία, τὴν ὁποίαν παρελάβομεν παρὰ τῶν πατέρων ἡμῶν δύναται κάλλιστα μὲ ποιάν τινα καλὴν θέλησιν νὰ συμβιβασθῇ μὲ τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ νεωτέρου βίου. Ὁ κλῆρος δέον νὰ πρωτοστατήσῃ εἰς τὸ νὰ ἀναβιώσῃ ἡ πίστις τῶν προγόνων ἡμῶν, νὰ ἐπιβάλῃ τὸν σεβασμὸν εἰς τὰς παραδόσεις, τὰς ὁποίας παραμελοῦν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ οἱ πιστοί, νὰ τηρῇ ἄθικτα τὰ δόγματα καὶ θεσμοὺς τῆς Ἐκκλησίας, ἵνα οὕτω οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Σωτῆρος ἐνδυναμούμενοι ἐν τῇ πανοπλίᾳ αὐτῶν δυνηθῶσι νὰ θριαμβεύσωσιν ἐν τῷ πνευματικῷ ἀγῶνι.

G. Hollenbach.

ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΟΝ ΔΙΔΑΓΜΑ

«Περὶ δὲ τῶν χρόνων καὶ τῶν καιρῶν, ἀδελφοί, οὐ χρείαν ἔχετε ὑμῖν γράφεσθαι· αὐτοὶ γὰρ ἀκριβῶς οἴδατε ὅτι ἡ ἡμέρα Κυρίου ὡς κλέπτης ἐν νυκτὶ οὕτως ἔρχεται. ὅταν γὰρ λέγωσιν, εἰρήνη καὶ ἀσφάλεια, τότε αἰφνίδιος αὐτοῖς ἐφίσταται ὄλεθρος, ὥσπερ ἡ ὠδὶν τῇ ἐν γαστρὶ ἐχούσῃ, καὶ οὐ μὴ ἐκφύγωσιν. ὑμεῖς δέ, ἀδελφοί, οὐκ ἐστὲ ἐν σκότει, ἵνα ἡ ἡμέρα ὑμᾶς ὡς κλέπτης καταλάβῃ· πάντες ὑμεῖς υἱοὶ φωτός ἐστε καὶ υἱοὶ ἡμέρας. οὐκ ἐσμὲν νυκτὸς οὐδὲ σκότους. Ἄρα οὖν μὴ καθεύδωμεν ὡς καὶ οἱ λοιποί, ἀλλὰ γρηγορῶμεν καὶ νήφωμεν. οἱ γὰρ καθεύδοντες νυκτὸς καθεύδουσι, καὶ οἱ μεθυσκόμενοι νυκτὸς μεθύουσιν· ἡμεῖς δὲ ἡμέρας ὄντες νήφωμεν, ἐνδυσάμενοι θώρακα πίστεως καὶ ἀγάπης καὶ περικεφαλαίαν ἐλπίδα σωτηρίας· ὅτι οὐκ ἔθετο ἡμᾶς ὁ Θεὸς εἰς ὀργήν, ἀλλ' εἰς περιποίησιν σωτηρίας διὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ ἀποθανόντος ὑπὲρ ἡμῶν, ἵνα εἴτε γρηγορῶμεν εἴτε καθεύδωμεν ἅμα σὺν αὐτῷ ζήσωμεν. Διὸ παρακαλεῖτε ἀλλήλους καὶ οἰκοδομεῖτε εἷς τὸν ἕνα, καθὼς καὶ ποιεῖτε».

[Α' Θεσσαλ. ε'. 1—11]

ΤΟ ΕΝ ΑΛΒΑΝΙΑ

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΟΝ ΠΡΑΞΙΚΟΠΗΜΑ

ΕΠΙΣΗΜΑ ΕΓΓΡΑΦΑ

Α΄.

(Τηλεγράφημα)

Φανάριον-Κων/πολις, 21 Φεβρουαρίου 1929.

Πάσαις ταῖς ὀρθοδόξοις Αὐτοκεφάλοις Ἐκκλησίαις.

Ἐνῷ ἡμετέρα Ἐκκλησία ἐφρόντιζε περὶ διευθετήσεως πραγμάτων Ἐκκλησίας Ἀλβανίας διὰ κανονικῆς ἀνακηρύξεως αὐτοκεφάλου αὐτῆς, στασιασταὶ κληρικοί, συμπράττοντος ἀπειθοῦς καὶ ξένου ἀρχιερέως, προέβησαν εἰς ἀνιέρους ἀντικανονικὰς χειροτονίας ἀρχιερέων καὶ ἀνακήρυξιν αὐθαιρέτου αὐτοκεφάλου. Ὑποβαλόντες τολμήσαντας ἀνίερον πρᾶξιν ἐνδεικνυμέναις ὑπὸ κανόνων ποιναῖς, φέρομεν συμβάντα εἰς γνῶσιν καὶ ἀδελφῶν Ἐκκλησιῶν πρὸς τὴν προσήκουσαν πρὸς ταῦτα στάσιν καὶ ἐκ μέρους αὐτῶν.

Πατριάρχης ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ

Β΄.

Ἀριθμ. Πρωτ. 320

Παναγιώτατε καὶ Μακαριώτατε Πάπα καὶ Πατριάρχα Ἀλεξανδρείας καὶ πάσης γῆς Αἰγύπτου, ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ λίαν ἀγαπητὲ καὶ περιπόθητε ἀδελφὲ καὶ συλλειτουργὲ τῆς ἡμῶν Μετριότητος κύριε Μελέτιε, τὴν Ὑμετέραν σεβασμίαν Παναγιότητα ἀδελφικῶς ἐν Κυρίῳ κατασπαζόμενοι, ὑπερήδιστα προσαγορεύομεν.

Διὰ τοῦ προαποσταλέντος τηλεγραφήματος ἡμῶν ἀνεκοινωσάμεθα ἐν συντόμῳ ταῖς ἀδελφαῖς Ἐκκλησίαις τὰ ἔναγχος ἐν Ἀλβανίᾳ συμβάντα ἔκτροπα καὶ λυπηρὰ γεγονότα τῆς ἀντικανονικῆς χειροτονίας ἀρχιερέων καὶ τῆς ἀνακηρύξεως αὐθαιρέτου αὐτοκεφάλου, ὡσαύτως δὲ ἐγνωρίσαμεν αὐταῖς τὰ μέτρα, ἅπερ ἡ καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησία ἔλαβεν ἤδη κυριαρχικῶς κατὰ τῶν προβάντων εἰς τὰς ἀνιέρους καὶ ἀντικανονικὰς ταύτας πράξεις, ὧν τὸ ἄκυρόν ἐστι πρόδηλον.

Ἡ ἡμετέρα Ἐκκλησία ἐν τῇ στοργικῇ αὐτῆς περὶ τοῦ ἐν Ἀλβανίᾳ ὀρθοδόξου πληρώματος αὐτῆς μερίμνῃ, ἀπέστειλε πρὸ καιροῦ ἰδιαίτερον αὐτῆς ἀπεσταλμένον εἰς Ἀλβανίαν, τὸν Ἱερώτατον Μητροπολίτην Τραπεζοῦντος κ. Χρύσανθον, εὐλογίᾳ δὲ τοῦ Θεοῦ, μετὰ τὴν προσήκουσαν

ἐκ τοῦ ἐγγὺς κοινὴν ἐξέτασιν καὶ σύσκεψιν, κατηρτίσθη καὶ συνήφθη ἐπὶ τόπου, ὑπὸ τὴν ὑψηλὴν ἐπίνευσιν τῆς ἐντίμου Ἀλβανικῆς Κυβερνήσεως, ἰδιαιτέρα συμφωνία, ἡ συμφωνία τῶν Τυράννων κληθεῖσα, ἥτις, τυχοῦσα ἤδη τῆς τελικῆς ἐγκρίσεως ἡμῶν, ἔμελλε καὶ προσεδοκᾶτο ἵνα ἐφαρμοσθῇ, γενομένων περὶ τούτου παρ' ἡμῶν τῶν προσηκουσῶν ὅπου δεῖ ἀνακοινώσεων. Διὰ τῆς συμφωνίας ταύτης, καθοριζούσης ἐν πάσαις ταῖς λεπτομερείαις τὰ καθέκαστα, ἡ καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησία μετὰ πρόφρονος γνώμης ἀπεδέχετο ἵνα χειραφετήσῃ κανονικῶς τὴν ὑποκειμένην αὐτῇ περιοχὴν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀλβανίας, μετὰ στοργῆς καὶ μετ' εὐλογίας μητρικῆς τὸ αὐτοκέφαλον αὐτῇ ἐν ὥραις ἀγαθαῖς καὶ ἐπὶ χρησταῖς ταῖς ἐλπίσιν ἐπιδαψιλεύουσα.

Ἀλλ' ἐνῷ οὕτως εἶχεν ἡ κατάστασις καὶ τὰ πράγματα ἦσαν ἤδη εἰς τὸ τελευταῖον σημεῖον τῆς διευθετήσεως ἐξιγμένα, πρόσωπα ὑπὸ ἐξεστραμμένης καὶ ἐπιβούλου διαπνεόμενα τῆς σκέψεως καὶ τῆς προθέσεως ἐπέσκηψαν ἀνταρτικῶς καὶ λακπατοῦντα κανόνας καὶ τάξιν καὶ εὐπρέπειαν προέβησαν ἄνευ γνώσεως καὶ ἀδείας τῆς Ἐκκλησίας εἰς τέλεσιν ἐκνόμων καὶ ἀντικανονικῶν χειροτονιῶν καὶ εἰς ἀνακήρυξιν αὐθαιρέτου αὐτοκεφάλου, σύγχυσιν καὶ ταραχὴν ἀνίερον εἰσαγαγόντα, ἧς ἄγνωστον ὁποῖον δύναται εἶναι τὸ κατάντημα. Καίτοι γὰρ ὁ ἐν Ἀλβανίᾳ ὀρθόδοξος λαός, ὁ διασώσας καὶ διαφυλάξας τὴν πάτριον εὐσέβειαν, οὐκ ἀδιαφορήσει πάντως, τῇ βοηθείᾳ τοῦ Θεοῦ, καθ' οἱασδήποτε ἐπιβουλῆς, οὐδ' ἀνεχθήσεται, οὐδ' ἀποδέξεται βεβαίως τὰ ἤδη συμβάντα, ὅμως ἡ τοῦ ἀνοσίου πραξικοπήματος βλάβη καὶ οἱ ἐξ αὐτοῦ φόβοι καὶ κίνδυνοί εἰσι πάντοτε πολλαχῶς πολλοὶ καὶ μεγίστη διὰ τοῦτο ἐπιβάλλεται καὶ διὰ τὸν λόγον τοῦτον ἡ προσοχὴ καὶ ἡ μέριμνα κατ' αὐτοῦ.

Εἰσὶ δὲ οἱ τὰ ἀνίερα σκευωρήσαντες καὶ κακουργήσαντες ὁ στασιαστὴς Βησσαρίων Τζουβάνη, ἐκθέσμως καὶ πρότερον τὴν ἀρχιερωσύνην παρὰ ξένων καὶ μὴ δικαιουμένων εἰς τοῦτο ἀρχιερέων λαβών, νῦν δὲ τὸ δεύτερον κατὰ τῶν θεσμίων καὶ τῆς τάξεως τῆς Ἁγίας ἡμῶν Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ἀσεβήσας διὰ τῆς τελέσεως ἄλλων παρανόμων ἀρχιερατικῶν χειροτονιῶν καὶ τῆς συμμετοχῆς εἰς τὴν ἀνακήρυξιν τοῦ αὐθαιρέτου αὐτοκεφάλου, καὶ οἱ τὴν ἀνίερον ἀρχιερατικὴν χειροτονίαν δεξάμενοι καὶ ὁμοίως ἀνταρτικῶς εἰς τὴν πρᾶξιν τοῦ ἀντικανονικοῦ αὐτοκεφάλου μετασχόντες ἀρχιμανδρίτης Ἀγαθάγγελος Τσάμτσης, ἱερεὺς Εὐθύμιος Κουστέα καὶ ἱερεὺς Ἀθανάσιος, σὺν αὐτοῖς δὲ ἔνοχος, ὡς μὴ ὤφελεν, ἐγένετο καὶ ὁ ἐν Σκόδρᾳ διαμένων Σέρβος Ἐπίσκοπος Βίκτωρ, ἀντικανονικῶς παρ' ἐνορίαν εἰς τὰς ἐκθέσμους χειροτονίας συμμετασχών.

Κατὰ τῶν προσώπων τούτων ἡ ἡμετέρα Ἐκκλησία ἔλαβεν ἤδη τὰ προσήκοντα συνῳδὰ τοῖς Ἱεροῖς Κανόσι καὶ ταῖς ἀπαιτήσεσι τῆς ἐκκλη-

σιαστικῆς τάξεως μέτρα, εἰς καθαίρεσιν μὲν κυριαρχικῶς ἀπὸ τοῦ ἀνιέρως ληφθέντος ἀρχιερατικοῦ βαθμοῦ καὶ ἀπὸ παντὸς δὲ ἁπαξαπλῶς ἱερατικοῦ βαθμοῦ ὑποβαλοῦσα τοὺς ἑαυτῆς κληρικούς, ἤτοι τὸν Βησσαρίωνα Τζουβάνη, τὸν ἀρχιμανδρίτην Ἀγαθάγγελον Τσάμτσην, τὸν ἱερέα Εὐθύμιον Κουστέα καὶ τὸν ἱερέα Ἀθανάσιον καὶ ἄκυρον καὶ ἀπαράδεκτον κηρύξασα τὸ οὕτω συστὰν ἀντικανονικὸν αὐτοκέφαλον, καταγγείλασα δὲ ἤδη τῇ ἀδελφῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς Σερβίας τὸν Ἐπίσκοπον Βίκτωρα καὶ ἀξιώσασα τὴν προσήκουσαν καὶ τούτου κανονικὴν τιμωρίαν διὰ τὴν ἀντιβαίνουσαν καὶ αὐτοῦ εἰς τὰ παράνομα καὶ ἀνόσια ταῦτα συμμετοχήν.

Οὐκ ἀμφιβάλλομεν ὅτι τὰ γεγονότα ταῦτα λύπην πολλὴν προξενήσουσι πάσαις ταῖς ἀδελφαῖς Ἐκκλησίαις καὶ ὅτι καὶ αὗται μετὰ πολλῆς προσοχῆς διά τε τὸ ἀντικανονικὸν αὐτῶν καὶ διὰ τοὺς πολλοὺς διαφαινομένους κινδύνους ἀποβλέψουσι πρὸς αὐτά. Κατὰ θεμελιώδους τῆς Ἁγίας ἡμῶν Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας κανονικῆς τάξεως ἐπιχειρεῖται ὑπὸ τῶν ἐν Ἀλβανίᾳ στασιαστῶν ἐπιβουλή, πασίδηλοι δέ εἰσιν ἐξ ἄλλου καὶ οἱ ἄλλοι κίνδυνοι, οὓς διατρέχει τὸ ἐναπομεῖναν ἐκ τοῦ ποτε μεγάλου ὄγκου καὶ τὴν πάτριον εὐσέβειαν διαφυλάξαν, θείᾳ χάριτι, ἄχρι τοῦδε ὀρθόδοξον ἐν Ἀλβανίᾳ πλήρωμα, ἐὰν ἀφεθῇ ἀπροστάτευτον ταῖς πλεκτάναις τῶν ἐξεστραμμένων στασιαστῶν. Διὰ τοῦτο πεποίθαμεν ὅτι πᾶσαι αἱ ἀδελφαὶ Ἐκκλησίαι ὁμοίως μεθ' ἡμῶν κατακρινοῦσι καὶ ἀποδοκιμάσουσι τὰ ἀνιέρως γενόμενα, καὶ εἰς ἐνεργοτέραν δὲ ἐν ἀνάγκῃ προβήσονται μεθ' ἡμῶν σύμπραξιν εἰς περιφρούρησίν τε τῆς κοινῆς ἱερᾶς τάξεως καὶ εἰς προφυλακὴν καὶ διάσωσιν τοῦ ἐν Ἀλβανίᾳ ὀρθοδόξου λαοῦ.

Ἐν τῇ πεποιθήσει ταύτῃ κλείοντες τὴν παροῦσαν ἀδελφικὴν ἡμῶν ἀνακοίνωσιν, κατασπαζόμεθα καὶ αὖθις ἐν φιλήματι ἁγίῳ τὴν ἀγάπην Αὐτῆς καὶ διατελοῦμεν

,αϡκθ' Φεβρουαρίου κε'.

Τῆς Ὑμετέρας σεβασμίας Μακαριότητος
ἀγαπητὸς ἐν Χριστῷ ἀδελφὸς
[ὑπ.] † *Ὁ Κωνσταντινουπόλεως ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ*

Γ'.

Ἀριθμ. Πρωτ. 415

Παναγιώτατε καὶ Μακαριώτατε κλπ.

Θεωροῦντες ἀναγκαῖον ὅπως αἱ ἀδελφαὶ Ἐκκλησίαι ὦσι καὶ περαιτέρω καλῶς πεπληροφορημέναι περὶ τῶν ἐν Ἀλβανίᾳ λυπηρῶν ἐκκλησιαστικῶν γεγονότων ἕνεκά τε τῆς σοβαρότητος αὐτῶν, διασαλευόντων θεμελιώδεις κανονικὰς βάσεις τοῦ διοικητικοῦ συστήματος τῆς Ἁγίας ἡμῶν Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, καὶ διὰ τοὺς μεγάλους εἰς οὓς μένει ἐκτε-

θειμένον κινδύνους τὸ ἐκεῖ εὐσεβὲς ὀρθόδοξον πλήρωμα, ἀνακοινούμεθα ἐν συνεχείᾳ πρὸς τὰ διὰ τῆς προλαβούσης ἀδελφικῆς ἡμῶν ἐπιστολῆς γνωρισθέντα τὰ ἑξῆς :

Ἡ τῶν στασιαστῶν σπεῖρα, στερουμένη πραγματικῆς τινος βάσεως καὶ στηρίγματος παρὰ τῷ ὀρθοδόξῳ λαῷ, πιστῷ πάντοτε ἐν τῇ μεγάλῃ αὐτοῦ πλειονότητι μένοντι πρὸς τὰς παραδόσεις καὶ τὰ θέσμια τῆς πατρίου πίστεως, εὑρίσκει δυστυχῶς ἔρεισμα παρὰ τῇ Ἀλβανικῇ Κυβερνήσει, ἥτις, ἐπιδιώκουσα σκοπούς, ἥκιστα βεβαίως τοῦ συμφέροντος τῆς ἁγίας ὀρθοδόξου πίστεως στοχαζομένους, λαμβάνει ἤδη ἀναφανδὸν ἐνεργότατον καὶ τοῦτ' αὐτὸ πρωτεῦον μέρος ἐν τῇ καθαρῶς ἐκκλησιαστικῇ ταύτῃ ὑποθέσει, μέχρι σκανδάλου εἰς τὰ μὴ ἀνήκοντα αὐτῇ ἐπεμβαίνουσα καὶ τὰ μὴ προσήκοντα πράττουσα. Οὕτω, πλὴν τῆς ἤδη ἀπολύσεως τῶν Βασιλικῶν Διαταγμάτων τῆς ἀναγνωρίσεως πρὸς τὰ μέλη τῆς στασιαστικῆς Συνόδου, ἐξέωσε βίᾳ ἀστυνομικῇ ἐκ Κορυτσᾶς καὶ ἐκ τοῦ Ἀλβανικοῦ ἐδάφους τὸν ἡμέτερον ἐκεῖ Πατριαρχικὸν Ἔξαρχον Θεοφιλέστατον Ἐπίσκοπον Μιλητουπόλεως κ. Ἱερόθεον, ὑπήκοον Ἀλβανὸν τυγχάνοντα, δι' οὐδένα ἄλλον λόγον εἰς τοῦτο προβᾶσα, ἀλλ' ἢ διότι οὗτος, πιστὸς τῷ καθήκοντι αὐτοῦ μένων καὶ ἡνωμένος μετὰ τῆς ὁλότητος τοῦ εὐσεβοῦς ποιμνίου, ἠρνήθη προσχωρῆσαι εἰς τὰς ἔκφρονας καὶ ἀσεβεῖς παρεκτροπὰς τῶν στασιαστῶν. Καὶ ἀπηλάθη οὗτος διὰ τοῦτο ἔξω τῶν ὁρίων τῆς Ἀλβανίας ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως ἐν μέσῳ τῶν θρήνων καὶ τῆς ἀγωνίας τοῦ ἐκεῖ κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ. Δύναται οὖν τις καὶ ἐκ τούτου κρῖναι κατὰ πόσον ἡ Ἀλβανικὴ Κυβέρνησις σέβεται οὐχὶ πλέον τὰ τῆς Ἁγίας ἡμῶν Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας δίκαια, ἀλλ' αὐτὰ τὰ θρησκευτικὰ αἰσθήματα καὶ τὰ δικαιώματα αὐτῶν ἤδη τῶν ὀρθοδόξων τοῦ Κράτους πολιτῶν, δικαιουμένων ἀπολαύειν ἐν τῷ ἀρτισυστάτῳ καὶ πολυειδεῖ θρησκευτικῶς κράτει πλήρους ἐλευθερίας καὶ ἰσότητος ἔν τε τοῖς λοιποῖς καὶ δὴ πρώτιστα ἐν τῇ ἐνασκήσει τῆς πατρίου θρησκείας.

Τὴν αὐτὴν μεθοδείαν τῆς βίας καὶ τῆς πιέσεως μετέρχεται ἡ Ἀλβανικὴ Κυβέρνησις καὶ κατὰ τοῦ ἑτέρου μείναντος πιστοῦ τῷ καθήκοντι αὐτοῦ καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ ἀρχιερέως, τοῦ Θεοφιλεστάτου Ἐπισκόπου Συνάδων κ. Χριστοφόρου, ὑπὸ περιορισμὸν τό γε νῦν τεθέντος ἐν Μονῇ τινι ἐκεῖ, ἐπὶ τῇ προσδοκίᾳ πάντως ἐξαναγκασμοῦ αὐτοῦ διὰ τῆς πιέσεως ταύτης εἰς προσχώρησιν εἰς τὴν ἀνόσιον στάσιν.

Ἐν γένει ἡ ὅλη ἀσκουμένη κυβερνητικὴ ἐν Ἀλβανίᾳ βία κατὰ τῶν δικαίων τῆς Ἁγίας ἡμῶν Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ τῶν δικαιωμάτων τοῦ ὀρθοδόξου πληθυσμοῦ, ἐπὶ ἀθετήσει μάλιστα τῶν περὶ Μειονοτήτων προστατευτικῶν διατάξεων τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν, ἃς τὸ Ἀλβανικὸν Κράτος ὑπόχρεών ἐστιν ἵνα ἐκπληροῖ, καὶ ἐπὶ καταπατήσει καὶ τῆς

μεταξὺ τοῦ ἡμετέρου Πατριαρχείου καὶ τῆς Ἀλβανικῆς Κυβερνήσεως γενομένης ἤδη ὡρισμένης προκαταρκτικῆς συμφωνίας, δι' ἧς ἐν ἀγάπῃ καὶ τάξει καθωρίζοντο τὰ τῆς κανονικῆς ἀνακηρύξεως τῆς ἐν Ἀλβανίᾳ Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ὡς αὐτοκεφάλου, δεικνύει, ὅτι ἐκ μέρους τῆς Κυβερνήσεως ταύτης ἐπιδιώκονται ὡς πρὸς τὴν Ὀρθόδοξον αὐτόθι Ἐκκλησίαν καὶ τὸν ὀρθόδοξον πληθυσμὸν ἥκιστα εὐαγεῖς σκοποὶ καὶ ὅτι τοῦτ' αὐτὸ διωγμὸς ἀκήρυκτος ὀργανοῦται σήμερον ἐν Ἀλβανίᾳ κατὰ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως καὶ τοῦ πιστοῦ πληρώματος αὐτῆς.

Διὰ ταῦτα πεποίθαμεν, ὅτι καὶ παρὰ τῶν ἀδελφῶν Ἐκκλησιῶν, ὡς καὶ πρότερον ἐγράψαμεν, ἰδιαιτέρας σπουδαίας προσοχῆς ἀξιωθήσονται τὰ νῦν ἐν Ἀλβανίᾳ συμβαίνοντα καὶ ὅτι μετὰ πάσης καὶ αὗται μερίμνης μέλλουσιν ἀποβλέπειν πρὸς αὐτὰ καὶ παρέχειν εὐκαίρως καὶ τὴν ἀπ' αὐτῶν συναντίληψιν εἰς τὴν ἀπόκρουσιν τῶν κινδύνων καὶ τὴν διὰ τῆς ἀποκαταστάσεως ἀσφαλοῦς κανονικῆς τάξεως περιφρούρησιν τοῦ ἐν Ἀλβανίᾳ ὀρθοδόξου πληθυσμοῦ.

Ἐν τέλει ἀνακοινούμεθα ὅτι, ὡς ἐκ τῶν νεωτέρως ληφθεισῶν εἰδήσεων ἐγνώσθη, εἰς τὰ ἀντικανονικῶς ὑπὸ τῶν στασιαστῶν ἐν Ἀλβανίᾳ τελευταίως γενόμενα, μέρος λίαν ἐνεργὸν ἔλαβε καὶ ἐν τοῖς πρώτοις συνήργησε καὶ ἐκακούργησε καὶ ὁ ἱερεὺς Βασίλειος Μάρκου, ὁ τοὐπίκλην Ἄτ Βασίλης λεγόμενος, εἰς τὴν σύστασιν τῆς ἀντικανονικῆς Συνόδου καὶ τὴν ἀνακήρυξιν τοῦ αὐθαιρέτου αὐτοκεφάλου τὰ μάλιστα δράσας καὶ εἰς μιτροφόρον ἱερέα διὰ τοῦτο ὑπὸ τῶν στασιαστῶν προαχθεὶς καὶ μέλος τῆς ἀνταρτικῆς Συνόδου κηρυχθείς. Ὁ ἱερεὺς οὗτος, ὁ ταῖς παρανομίαις καὶ ταῖς στάσεσιν ἐνηδόμενος καὶ πρὸ τετραετίας προεξῆρξε κατὰ τὴν καὶ τότε ἐπιχειρηθεῖσαν ἀλλὰ ναυαγήσασαν αὐθαίρετον σύστασιν ἀντικανονικοῦ αὐτοκεφάλου. Νῦν καὶ πάλιν ἐπανέλαβε τὴν κατὰ τῆς Ἐκκλησίας ἐπιβουλήν. Διὰ τὴν κακίαν αὐτοῦ καὶ τὴν ἀσέβειαν ταύτην ὑπεβλήθη ἄρτι ὑφ' ἡμῶν καὶ οὗτος τῇ αὐτῇ ποινῇ τῆς καθαιρέσεως, ὥσπερ καὶ οἱ λοιποὶ στασιασταί, τοῦθ' ὅπερ ἔστω εἰς γνῶσιν τῶν ἀδελφῶν Ἐκκλησιῶν.

Ἐπὶ τούτοις καὶ πάλιν τὴν ἄνωθεν τοῦ Κυρίου βοήθειαν ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τῶν κινδύνων ἐπικαλούμενοι, κατασπαζόμεθα τὴν ἀγάπην Ὑμῶν ἐν φιλήματι ἁγίῳ καὶ διατελοῦμεν

αϡκθ' Μαρτίου ιδ'.

Τῆς Ὑμετέρας σεβασμίας Μακαριότητος
ἀγαπητὸς ἐν Χριστῷ ἀδελφὸς
[ὑπ.] † Ὁ *Κωνσταντινουπόλεως ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ*

ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΗΣΙΣ

ΤΩΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΩΝ ΘΗΣΑΥΡΩΝ ΤΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

[ἐξ ἀφορμῆς τοῦ ἔργου τοῦ κ. Θεοδώρου Καστανᾶ
«*Ἑλλήνων πατέρων τῆς Ἐκκλησίας ἐκλεκταὶ περικοπαί*»].

Κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν τῶν ὑλικῶν ἀσχολιῶν καὶ ἀπολαύσεων καὶ τοῦ κατακλυσμοῦ τῆς ἐλαφρᾶς λογοτεχνίας πᾶς ἀληθὴς χριστιανὸς καὶ πᾶς ἐν γένει ἠθικῶν ἀρχῶν ἄνθρωπος μὲ χαρὰν καὶ ἀνακούφισιν θὰ πληροφορηθῇ τὴν συνεργασίαν θεολόγων Καθηγητῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ ἐν ἐπικεφαλίδι μνημονευόμενος κ. Θεόδωρος Καστανᾶς, πρὸς ἔκδοσιν διαφόρων θεολογικῶν καὶ θρησκευτικῶν συγγραμμάτων πρωτοτύπων ἢ ἐν μεταφράσει. Σκοπὸς τῶν συγγραμμάτων αὐτῶν, ὡς λέγει ὁ κ. Θ. Καστανᾶς, [σελ. ε΄] θὰ ἦναι «νὰ θίξωμεν ὅλα τῆς χριστιανικῆς καὶ ἐκκλησιαστικῆς διδασκαλίας τὰ σημεῖα· νὰ τονίσωμεν τὰς ἀληθείας τῆς πίστεως, νὰ συγκινήσωμεν τοὺς λατρεύοντας, νὰ φωτίσωμεν τὴν ἀμφιβολίαν· ἀκόμη ὅμως μετὰ παρρησίας νὰ δείξωμεν, ἐάν που ἐπεσκιάσθη ἡ οὐσία τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ τὸ ἀληθές του πνεῦμα ἐν τῇ ζωῇ τῆς Ἐκκλησίας· νὰ χαράξωμεν τὰ ἀμετάθετα ὅρια τῆς ἀληθοῦς καὶ ἱερᾶς παραδόσεως, καὶ νὰ συμβάλωμεν, ὅση ἡμῖν δύναμις, εἰς τὴν δημιουργίαν ζώσης Ἐκκλησίας».

Ἀπὸ ὅλα αὐτὰ τὰ στοιχεῖα τοῦ σκοποῦ τὸ τρίτον μᾶς συγκινεῖ πολύ· ὁποῖον εὐγενὲς καὶ μέγα κατόρθωμα τὸ νὰ συγκινήσῃ κανεὶς σήμερον καρδίας παγωμένας ἀπὸ ἀδιαφορίαν, νὰ τήξῃ τοὺς πάγους αὐτοὺς μὲ τὰ θερμὰ γραπτὰ ἢ προφορικὰ διδάγματα! Ἡ παρρησία ὅμως μὲ τὴν ὁποίαν οἱ συγγραφεῖς τῆς «**Φιλοκαλίας**»— αὐτὸς ὁ γενικώτερος τίτλος τοῦ συγγράμματος τοῦ κ. Θ. Καστανᾶ καὶ ὅλης τῆς σειρᾶς ὁμοίων ἔργων—θὰ δείξουν εἰς τὴν σύγχρονον ὀρθόδοξον κοινωνίαν ὅτι πιθανὸν νὰ μὴ κατέχουν τὴν πλήρη ἀλήθειαν ὡς πρὸς τὴν οὐσίαν καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ Χριστιανισμοῦ μᾶς φαίνεται κάπως μετατοπισμένη. Ἠμποροῦν αἱ δυνάμεις νὰ χρησιμοποιηθοῦν εἰς τὸ νὰ παταχθοῦν μὲ παρρησίαν πολλὰ σύγχρονα δαιμόνια τὰ ὁποῖα ἀπομακρύνουν πολλοὺς ἀπὸ τὴν ἀληθῆ χριστιανικὴν ζωήν. Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὸν καθορισμὸν τοῦ πλάτους καὶ τοῦ βάθους τῆς ἀληθείας τῆς ἱερᾶς παραδόσεως, περὶ τῶν ὁποίων λόγος γίνεται ἐν τῷ προσημειωθέντι σκοπῷ, φρονεῖ ὁ γράφων τὰς παρούσας γραμμάς, ὅτι τὸ τοιοῦτον εἶναι μᾶλλον ἔργον τοῦ συνόλου τῆς διοικούσης Ἐκκλησίας καὶ μάλιστα ἔργον κατὰ τὸ πλεῖστον ἐὰν μὴ καθ' ὅλα συντελεσθὲν ὑπὸ τῶν μεγάλων πατέρων καὶ διδασκάλων τῆς Ἐκκλησίας, ἐξ ἀποσπασμάτων συγγραμμάτων τῶν ὁποίων ἀποτελεῖται καὶ τὸ ὑπὸ κρίσιν ἔργον τοῦ προειρημένου καθηγητοῦ. Πρὸ τῶν ἀποσπασμάτων παρατίθεται σύντομος βιογραφία ἑνὸς ἑκάστου ἐκ τῶν κατὰ προτίμησιν ἀναφερομένων ἐκκλησιαστικῶν πατέρων· προστίθενται γλωσσικαὶ καὶ πραγματικαὶ ἑρμηνευτικαὶ σημειώσεις ὡς καὶ περίληψις ἑκάστης περικοπῆς. Τὸ ὅλον βιβλίον, ἀποτελούμενον ἐκ 285 σελίδων, περιέχει εἰς τὸ τέλος παράρτημα ἀξιόλογον· τὸ τε-

λευταῖον τοῦτο χρησιμεύει ὡς εὑρετήριον δι' ὡρισμένα ἠθικὰ ἢ ἄλλα θέματα ἐξεταζόμενα καὶ ἀναπτυσσόμενα ὑπὸ διαφόρων ἐκκλησιαστικῶν πατέρων.

Ὁ συγγραφεὺς δὲν ἀκολουθεῖ σειρὰν θεμάτων ἀλλὰ χρονολογικὴν σειρὰν τῶν πατέρων τῆς Ἐκκλησίας ἀρχίζων ἀπὸ ἓν ἀπόσπασμα τῆς πρὸς Κορινθίους ἐπιστολῆς τοῦ Κλήμεντος Ρώμης καὶ τελειώνων δι' ἑνὸς ἀποσπάσματος ἐκ τῶν ἔργων τοῦ ἱεροῦ Φωτίου. Ρίπτει λοιπὸν σύντομον βλέμμα ἐπὶ ὅλης τῆς ἐκκλησιαστικῆς φιλολογίας τῶν ὀκτὼ πρώτων αἰώνων. Τὰ παρατιθέμενα τεμάχια εἶναι ὄντως ἐκ τῶν ἀρίστων, ἀλλ' ἡ μέθοδος δὲν εἶναι ἀρίστη.

Τοιαύτην ἐκλογὴν πατερικῶν περικοπῶν ἄνευ συστήματος—ἐκτὸς ἐκείνων τὰς ὁποίας ἀναφέρει ὁ συγγραφεὺς σημ. σελ. 5-7—ἐξέδωκεν ἤδη κατὰ τὸ ἔτος 1823 ὁ γάλλος J. Planche. Ὁ τίτλος τοῦ συγγράμματός του εἶναι ὁ ἑξῆς : «Πνεῦμα τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, τοῦ Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ καὶ τοῦ Μεγάλου Βασιλείου ἢ ἐκλογὴ τῶν ὡραιοτέρων χωρίων τῶν τριῶν τούτων ἱερῶν ρητόρων». [1])

Ὡς βλέπει ὁ ἀναγνώστης ὁ Planche περιωρίσθη εἰς τοὺς τρεῖς μεγίστους φωστῆρας. Διαιρεῖ τὸ ἔργον του εἰς δύο τόμους. Καὶ ἐν μὲν τῷ πρώτῳ τόμῳ παραθέτει τὰ ἀποσπάσματα ἐν τῷ πρωτοτύπῳ κειμένῳ, ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ ἐν γαλλικῇ μεταφράσει. Εἰς ἀμφοτέρους τοὺς τόμους καταχωρεῖ γαλλιστὶ καὶ τὰς βιογραφίας τῶν τριῶν τούτων Ἱεραρχῶν. Ἀρχίζει ἀπὸ τοῦ Μ. Βασιλείου ἀναφέρων ἐκλεκτὰ τεμάχια ἀπὸ τὰς ὁμιλίας εἰς τὸ «καθελῶ μοι τὰς ἀποθήκας . . . .», «περὶ φθόνου», ἀπὸ τὸν λόγον «πρὸς τοὺς νέους ὅπως ἂν ἐκ τῶν ἑλληνικῶν ὠφελοῖντο λόγων», ἀπὸ τὴν ὁμιλίαν «κατὰ πλουτούντων» καὶ ἀποσπάσματα ἀπὸ μερικὰς ἐπιστολὰς τοῦ Μ. Βασιλείου. Κατόπιν ἀναφέρει ἐκλεκτὰ χωρία ἀπὸ τοὺς ἐπιταφίους τοῦ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου πρὸς τὴν ἀδελφήν του Γοργονίαν καὶ τὸν ἀδελφόν του Καισάριον, ἀπὸ τὸν λόγον πρὸς τοὺς Μακκαβαίους καὶ ἀπὸ τὰ ποιήματα τοῦ πατρὸς τούτου. Τελευταῖον καταχωρεῖ ἐκλεκτὰς περικοπὰς ἀπὸ τὴν πρὸς Εὐτρόπιον ὁμιλίαν τοῦ Ἱεροῦ Χρυσοστόμου, τὸν μετὰ τοῦ Αὐτοκράτορος Θεοδοσίου διάλογον τοῦ Ἱεροῦ Φλαβιανοῦ καὶ τὸν μεταξὺ ἱεροῦ Χρυσοστόμου καὶ τῆς μητρός του γενόμενον διάλογον τὸν ἀναφερόμενον εἰς τοὺς περὶ ἱερωσύνης Λόγους τοῦ ἱεροῦ τούτου πατρός.

Ἀλλὰ τὴν τοιαύτην ἐργασίαν τοῦ Planche γενομένην καὶ πρὸ αὐτοῦ καὶ ἐπαναληφθεῖσαν οὐχὶ ἅπαξ καὶ μετ' αὐτὸν οὐδὲν σύστημα διακρίνει. Πολὺ συστηματικωτέρα καὶ ὠφελιμωτέρα τυγχάνει ἡ μέθοδος, τὴν ὁποίαν ἐφήρμοσε μὲν καὶ ὁ γνωστὸς Emile Faguet ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ ἔργου του «οἱ γάλλοι ἠθικολόγοι τοῦ ΙΖ' αἰῶνος», ἐτελειοποίησαν δὲ διὰ μὲν τοὺς κλασσικοὺς Ἕλληνας συγγραφεῖς ὁ Georges Delmayda, διὰ δὲ τοὺς Ἕλληνας πατέρας καὶ ἰδίως διὰ τὸν ἱερὸν Χρυσόστομον ὁ κ. Ph. Legrand.

Ο κ. G. Delmayda π. χ. εἰς τὰ ἀποσπάσματα τοῦ Πλάτωνος (καταχωρούμενα εἰς τὸ πρωτότυπον) παραθέτει πρῶτον ὅσα ἀπαιτοῦνται διὰ νὰ παρασταθῇ τελείως ἡ ἠθικὴ εἰκὼν τοῦ Σωκράτους, ἔπειτα καταχωρεῖ περικοπὰς ἀπὸ τὰ διάφορα συγγράμ-

---

[1]) Esprit de St J. Chrysostome, de St Grégoire de Nazianze et de St Basile ou choix des plus beaux passages de ces trois orateurs sacrés.

ματα τοῦ Πλάτωνος διὰ νὰ σχηματίσωμεν ἰδέαν περὶ τῶν ἑξῆς : α΄] περὶ ἀγωγῆς καὶ πολιτικῆς· β΄] περὶ ρητορικῆς καὶ ἐπιστήμης· γ΄] περὶ ρητορικῆς καὶ ἠθικῆς· δ΄] εἰδικῶς περὶ ἠθικῆς καὶ ε΄] περὶ μύθων καὶ ἄλλων πεποιθήσεων κατὰ Πλάτωνα. Τοῦ ὅλου ἔργου [ἔκδοσις Βιβλιοπωλείου Hachette] προηγεῖται ὡραία εἰσαγωγὴ συντελοῦσα εἰς κατάληψιν τῶν θεμάτων τῶν ἀναπτυσσομένων εἰς τὰ διάφορα ἀποσπάσματα· πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν παρατίθενται καὶ διάφορα ἑρμηνευτικὰ σχόλια.

(Ἕπεται τὸ τέλος)

† Ο ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΗΛΙΟΥΠΟΛΕΩΣ ΓΕΝΝΑΔΙΟΣ

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΗ

Αἱ τελεταὶ τοῦ Ἁγίου Πάσχα ἐν τοῖς Πατριαρχείοις. — Μετὰ τῆς εἰθισμένης ἐκκλησιαστικῆς ἐπισημότητος καὶ τάξεως διεξήχθησαν καὶ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἐν τοῖς Πατριαρχείοις αἱ ἱεραὶ τελεταὶ τῆς Ἁγ. καὶ Μ. Ἑβδομάδος καὶ τῆς Λαμπροφόρου Ἀναστάσεως [1—7 Μαΐου], προεξαρχούσης τῆς Α. Θ. Παναγιότητος, καθ' ὅλας τὰς ἁγίας ἡμέρας, πλὴν τῆς λειτουργίας τῆς Μ. Πέμπτης, ἧς προέστη ὁ σεβ. μητροπ. Μύρων, καὶ τῆς λειτουργίας τῆς Ἀναστάσεως, καθ' ἣν συνιερούργησαν οἱ σεβασμ. μητροπολῖται Σηλυβρίας, Ροδοπόλεως καὶ Θεοδωρουπόλεως. Ἡ πυκνοτάτη κατ' αὐτὰς συρροὴ τοῦ λαοῦ, ἰδίᾳ κατὰ τὴν Μ. Παρασκευήν, καθ' ἣν κατάλληλον τῇ περιστάσει λόγον ἐξεφώνησεν, ὡς εἴθισται, ὁ Πανοσ. Μ. Πρωτοσύγκελλος, καὶ κατὰ τὸν Ἑσπερινὸν τῆς Ἀναστάσεως, ἀπετέλεσε λαμπρὰν ἐκδήλωσιν τῆς βαθείας ἀφοσιώσεως τοῦ εὐσεβοῦς πληρώματος πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ τοῦ σεβασμοῦ αὐτοῦ πρὸς τὸ Σεπτὸν πρόσωπον τοῦ γεραροῦ Πρωθιεράρχου.

Τῶν ἱ. ἀκολουθιῶν τῆς Μ. Παρασκευῆς προέστη ἡ Α. Θ. Π. συγχοροστατησάντων Αὐτῇ τῶν σεβ. μητροπολιτῶν Νικαίας, Σηλυβρίας, Ροδοπόλεως, Θεοδωρουπόλεως, Μύρων καὶ Λαοδικείας Κατὰ ταύτας παρέστη καὶ ὁ Πρωθιερεὺς τῆς ἐνταῦθα ἀγγλικῆς παροικίας αἰδεσιμολ. Γ. Πολλάρδ, ἐν συνοδείᾳ τοῦ κ. Ρ. Κασφάρδ, ὅστις καὶ ἐπεσκέψατο ἀκολούθως τὴν Α. Θ. Παναγιότητα.

Μετ' ἐξαιρετικῆς ἐπισημότητος διεξήχθη ἡ τελετὴ τοῦ Ἑσπερινοῦ τῆς Ἀναστάσεως, προεξαρχούσης τῆς Α. Θ. Παναγιότητος μετὰ τῶν σεβ. μητροπολιτῶν Νικαίας, Σάρδεων, Σηλυβρίας, Ροδοπόλεως, Θεοδωρουπόλεως, Εἰρηνουπόλεως, Χριστουπόλεως, Μύρων καὶ Λαοδικείας. Ἡ Α. Θ. Παναγιότης, περιβληθεῖσα ἐν τῇ Αἰθούσῃ τοῦ Θρόνου τὴν βαρύτιμον πατριαρχικὴν στολὴν τῆς «Τιβεριάδος», κατῆλθεν ἐν πομπῇ εἰς τὸν Ναὸν διὰ τῆς κλίμακος τῆς Μ. Πρωτοσυγκελλίας συμπαραστα

τουμένη ὑπὸ τῶν ἁγίων ἀρχιερέων, περιβεβλημένων ὡσαύτως τὰς ἀρχιερατικὰς αὐτῶν στολάς, τοῦ πατριαρχικοῦ κλήρου, τοῦ Μεγ. Πρωτοσυγκέλλου, τοῦ Ἀρχιγραμματέως τῆς Ἱ. Συνόδου, τοῦ Ἀρχιδιακονεύοντος καὶ τῶν λοιπῶν ὀφφικιάλων τῆς Πατριαρχικῆς Αὐλῆς, καὶ κατήρξατο τῆς ἀκολουθίας τοῦ Ἑσπερινοῦ, καθ' ἣν ἡ σχετικὴ εὐαγγελικὴ περικοπὴ ἀνεγνώσθη, κατὰ τὸ κρατοῦν ἔθος, πρὸς τῇ ἑλληνικῇ καὶ εἰς ἄλλας γλώσσας, ἤτοι τουρκιστί, ἀγγλιστί, γαλλιστί, λατινιστί, ρωσιστί, σερβιστί, ρουμανιστὶ καὶ ἀρμενιστί.

Περατωθείσης ταύτης, ἀνῆλθεν ἡ Α. Θ. Παναγιότης μετὰ τῆς αὐτῆς πομπῆς εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ Θρόνου, ἔνθα καὶ ἐδέξατο τὰ συγχαρητήρια τῶν προσελθόντων ἐπισήμων, τῶν ὀφφικιάλων, κληρικῶν καὶ λαϊκῶν καὶ πλείστων ἐγκρίτων μελῶν τῆς ὁμογενοῦς κοινωνίας, καὶ διένειμε τὰ εἰθισμένα πασχαλινὰ ὠά. Προσῆλθον δὲ ἐκ τῶν ἐπισήμων ὁ διερμηνεὺς τῆς Ἰταλικῆς Πρεσβείας κ. Ποδεστά, ὁ ναυτικὸς ἀκόλουθος τῆς Ἰταλ. Πρεσβείας κ. Μαρόνι μετὰ τῆς συζύγου αὐτοῦ καὶ ἑνὸς γραμματέως, ὁ σύμβουλος τῆς Σερβ. Πρεσβείας μετὰ τοῦ διερμηνέως, ἀπὸ μέρους δὲ τοῦ κ. πρεσβευτοῦ ὁ νομικὸς σύμβουλος τῆς Πολωνικῆς Πρεσβείας κ. Παπαζιάν, ὁ κ. Π. Μαγκοῦζο, ἀντιπρόσωπος τῆς Ἰταλ. Κυβερνήσεως διὰ τὸ ἐκκλησιαστικὸν ζήτημα Δωδεκανήσου καὶ ὁ ἐκ τῶν οὐδετέρων μελῶν τῆς Μ. Ἐπιτροπῆς τῆς Ἀνταλλαγῆς Ὀλλανδὸς κ. Ὅλσταδ μετὰ τῆς θυγατρὸς τοῦ Προέδρου αὐτῆς κ. Βικούνα.

Προσῆλθον ἀκολούθως οἱ ἀρχιερατικῶς καὶ ἱερατικῶς προϊστάμενοι καὶ αἱ Ἐπιτροπαὶ τῶν ἐνοριῶν πρὸς ὑποβολὴν συγχαρητηρίων, ἥτις καὶ παρετάθη μέχρις ἑσπέρας τῆς Κυριακῆς καὶ ἐξηκολούθησε τὴν ἑπομένην Δευτέραν καὶ Τρίτην, καθ' ἣν καὶ χοροστατήσασα ἡ Α. Θ. Π. διένειμε περὶ τὸ τέλος τῆς λειτουργίας πρὸς τὸ πολυπληθὲς ἐκκλησίασμα τὰ πασχαλινὰ ὠά.

Συγχαρητήρια τηλεγραφήματα καὶ γράμματα ἐδέξατο ἡ Α. Θ. Παναγιότης παρὰ τῶν Προέδρων τῶν Πατριαρχικῶν καὶ λοιπῶν Ὀρθ. Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν καὶ τῶν ἀρχηγῶν ξένων Ἐκκλησιῶν, ὡς καὶ παρὰ τῶν σεβ. μητροπολιτῶν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου, πρὸς οὓς ἅπαντας ἐγένοντο αἱ προσήκουσαι ἀπαντήσεις.

Τὴν Δευτέραν καὶ τὴν Τρίτην τοῦ Πάσχα ἡ Α. Θ. Π. ἀντεπεσκέψατο κατ' οἶκον τοὺς σεβ. Μ/τας Νικαίας, Δέρκων, Νεοκαισαρείας, Προύσης, Σάρδεων, Σηλυβρίας, Ροδοπόλεως, Ἴμβρου, Ἡλιουπόλεως, Θεοδωρουπόλεως, Εἰρηνουπόλεως, Χριστουπόλεως, Μύρων καὶ Λαοδικείας καὶ τοὺς ἐν Φαναρίῳ ἰατροὺς κ. κ. Γ. Παλαμήδην καὶ Ν. Φερμάνογλουν. Πρὸς δὲ τοὺς σεβ. μητροπολίτας Χαλκηδόνος, Πριγκηπονήσων, Σταυρουπόλεως, Σχολάρχην τῆς ἱ. Θεολ. Σχολῆς, τοὺς ἐν ταῖς νήσοις διαμένοντας: σεβ. μητροπολίτην Κυζίκου, τὸν Ἐντιμ. Ἄρχοντα Μ. Πρωτέκδικον κ. Γ. Παπαδόπουλον καὶ τοὺς λοιποὺς ὀφφικιάλους τῆς Αὐλῆς, ὡς καὶ πρὸς πολλοὺς ἐπισήμους ξένους καὶ ἄλλους ἐγκρίτους ὁμογενεῖς ἡ ἀντεπίσκεψις ἐγένετο διὰ τῶν Πανοσιολ. Μ. Πρωτοσυγκέλλου, Ἀρχιδιακονεύοντος καὶ τῶν ἄλλων Πατριαρχικῶν διακόνων.

— Μεγάλη συρροὴ λαοῦ κατὰ τὴν Ἁγ. καὶ Μεγ. Ἑβδομάδα παρετηρήθη καὶ ἐν τοῖς λοιποῖς ἱ. ναοῖς τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς, ἐν τοῖς κεντρικωτέροις τῶν ὁποίων ἱερούργησαν, Πατριαρχικῇ ἀδείᾳ καὶ ἐντολῇ, τινὲς τῶν Σεβ. μητροπολιτῶν, ὡς καὶ ἐν ταῖς παρακειμέναις Ἐπαρχίαις Χαλκηδόνος, Δέρκων καὶ Πριγκηπονήσων, ἔνθα προέστησαν τῶν ἱ. ἀκολουθιῶν οἱ οἰκεῖοι μητροπολῖται.

Πατριαρχικαὶ λειτουργίαι καὶ χοροστασίαι. — Προεξαρχούσης τῆς Α. Θ. Π. συνιερουργούντων δὲ Αὐτῇ τῶν σεβ. Μ/τῶν Δέρκων, Πριγκηπονήσων, Σάρδεων,

Ροδοπόλεως, Ἴμβρου, Θεοδωρουπόλεως, Χριστουπόλεως, Μύρων καὶ Λαοδικείας, ἐτελέσθη τῇ Κυριακῇ τῶν Μυροφόρων [12] ἐν μέσῳ πολυπληθοῦς ἐκκλησιάσματος ἡ εἰθισμένη Πατριαρχικὴ καὶ Συνοδικὴ λειτουργία ἐν τῇ ἱ. Πατριαρχικῇ Μονῇ τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς, καθ᾽ ἣν παρέστη ἐν σώματι ἡ Ἐφορεία τῶν Νοσοκομείων Βαλουκλῆ, ἡ ἀντιπροσωπεία τοῦ Ἰατρικοῦ Σώματος καὶ πολλοὶ ἔγκριτοι ὁμογενεῖς. Μετὰ τὸ πέρας τῆς θείας λειτουργίας, ἡ Α. Θ. Π. ἐδεήθη πρὸ τῶν τάφων τῶν ἐν τῷ περιβόλῳ τῆς Ἱ. Μονῆς κειμένων ἀοιδίμων Πατριαρχῶν καὶ μετὰ βραχεῖαν δεξίωσιν, καθ᾽ ἣν προσεφώνησεν ὁ ἡγουμενεύων τῆς ἱ. Μονῆς θεοφ. Ἐπίσκοπος Χαριουπόλεως κ. Γεννάδιος, ἡ Α. Θ. Π., συνοδευομένη ὑπὸ τῶν ἁγ. Ἀρχιερέων καὶ τῆς λοιπῆς ἀκολουθίας Αὐτῆς, ἐπεσκέψατο τὰ Νοσοκομεῖα, ἔνθα καὶ παρετέθη πρὸς τιμὴν Αὐτῆς ὑπὸ τῆς Ἐφορείας ἐπίσημον γεῦμα. Ἀναπαυθεῖσα δὲ ἐπ᾽ ὀλίγον, περιῆλθεν εἶτα ἅπαντα τὰ τμήματα ἐν συνοδείᾳ τῶν ἁγ. Ἀρχιερέων, τῶν Ἐφόρων καὶ τῶν οἰκείων τμηματαρχῶν, ἀπευθύνασα λόγους παραμυθητικοὺς πρὸς πάντας τοὺς ἐν αὐτῇ νοσηλευομένους καὶ γηροκομουμένους.

—Εὐλαβεῖ προσκλήσει τοῦ ἀρχιερατικῶς προϊσταμένου καὶ τῆς οἰκείας Ἐπιτροπῆς ἡ Α. Θ. Παναγιότης ἐχοροστάτησεν ἐν τῷ ἱερῷ ναῷ τῶν ἁγ. Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένης Πέραν [31], ἐν μέσῳ πυκνοτάτου ἐκκλησιάσματος. Κατὰ τὴν γενομένην δεξίωσιν ἐν τῇ αἰθούσῃ τῆς Ἐπιτροπῆς προσεφώνησε καταλλήλως τὴν Α. Θ. Π. ὁ ἀρχιερατικῶς προϊστάμενος θεοφ. ἅγιος Μιλήτου.

Ἐπίσημοι ἐπισκέψεις. — Προσελθόντες εἰς τὰ Πατριαρχεῖα ἐπεσκέψαντο τὴν Α. Θ. Π. ὁ ναυτικὸς ἀκόλουθος τοῦ ἐνταῦθα Ἑλλ. Προξενείου κ. Σύρρου μετὰ τῆς ἀδελφῆς αὐτοῦ [8], οἱ Δωδεκανήσιοι κκ. Καζούλης, Ζερβὸς καὶ Νικολαΐδης καὶ ὁ κ. Λάπας μετὰ τῆς κ. Δενδρινοῦ ἐπὶ τῇ ἀναχωρήσει αὐτῶν εἰς Σόφιαν.

Ὀνοματικαὶ ἑορταί. — Ἡ Α. Θ. Π. ἐπισκεψαμένη κατ᾽ οἶκον τοὺς Σεβ. Μ/τας Προύσης καὶ Σάρδεων ὡς καὶ τὸν Πανοσ. Μ. Πρωτοσύγκελλον [12], συνεχάρη αὐτοὺς ἐπὶ ταῖς ὀνοματικαῖς αὐτῶν ἑορταῖς, διὰ δὲ τοῦ Μ. Πρωτοσυγκέλλου τοὺς ἑορτάζοντας σεβ. Μ/την Πριγκηποννήσων [12] καὶ σεβ. Μ/την Εἰρηνουπόλεως [21], διαβιβάσας ἅμα τηλεγραφικῶς τὰς συγχαρητηρίους Αὐτῆς προσρήσεις καὶ εὐχὰς πρὸς τὸν Παναγιώτατον Πατριάρχην πρῴην Κ/πόλεως κ. Κωνσταντῖνον [21], τὸν σεβασμ. Ἀρχιεπίσκοπον Καρελίας, τοὺς σεβ. Μ/τας Αμασείας, Θυατείρων, Λιτίτσης, Καρπάθου, Λαγκαδᾶ [12] Σερρῶν, Πλωμαρίου, Ἐδέσσης [21] καὶ Βιζύης [9].

Μνημόσυνα. — Κατὰ τὸ τελεσθὲν ἐν Χρυσοπόλει [17] μνημόσυνον, ἱερουργοῦντος τοῦ θεοφ. ἐπισκόπου Μιλήτου κ. Αἰμιλιανοῦ, ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῆς ψυχῆς τοῦ ἀειμνήστου ἀρχιμ. Πορφυρίου, Μ. Εὐεργέτου τῆς Κοινότητος ταύτης, παρέστη ἀπὸ μέρους τῆς Α. Θ. Π. ὁ πανοσ. Ἀρχιδιακονεύων Μ. Ἀρχιμανδρίτης.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΠΟΛΩΝΙΑΣ

Ὁ ἐν Βαρσοβίᾳ Πατριαρχικὸς Ἀποκρισάριος θεοφιλέστατος Ἐπίσκοπος Τραχείας κ. Ἀλέξανδρος Ζῶτος ἐπληροφόρησε τὴν Ἐκκλησίαν περὶ τῆς αἰσίας ἀφίξεως αὐτοῦ εἰς Βαρσοβίαν καὶ τῆς γενομένης πρώτης αὐτοῦ ἐπαφῆς πρὸς τὸν Μακαριώτατον Μητροπολίτην Βαρσοβίας καὶ πάσης Πολωνίας κ. Διονύσιον ἐπιφυλάξαντα αὐτῷ θερμὴν ὑποδοχήν.

Müdir mes'uli : *Meletios Lukakis*